

**Рекомендації щодо скорочення модельних навчальних / навчальних програм з географії
для закладів загальної середньої освіти**

**6 клас
(17 годин)**

ВСТУП

Години	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (орієнтовні/на вибір)
1 год	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> причини розмаїття природи та певні її закономірності; <i>з'ясовує і пояснює</i> значення географічних знань у житті людини; <i>здійснює</i> пошук географічної інформації з різних джерел; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>презентує</i> результати своєї роботи у запропонований спосіб; <i>розпізнає</i> з допомогою вчителя пізнавальну географічну проблему у запропонований спосіб; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язанням навчальної проблеми відповідно до своєї ролі; <i>знаходить, збирає і зберігає</i> географічні дані різних типів; <i>критично оцінює</i> географічну інформацію, отриману з різних джерел; <i>використовує</i> карту, картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень.</p>	<p>Географія як наука про Землю. Значення географічних досліджень, знань та умінь для життєдіяльності людини. Сучасні друковані та електронні джерела географічної інформації.</p>	<p>Робота з інформацією: Демонстрування навчальних матеріалів «Географія в сім'ї наук про Землю», «Як працюють географи-дослідники (методи географічних досліджень)?». Віртуальна мандрівка з використанням веб-ресурсів («Google Earth», «Google maps» тощо). Віртуальна подорож одним із природничих музеїв України/світу. Бесіда/твор-есе: «Як знання про Землю вплинули на ... (обрання місця та форми відпочинку влітку/підготовку одягу й взуття напередодні навчання в школі/планування поїздки/ін.)».</p>

<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: розуміє зміст поняття «геоїд»; досліджує об'єкти і явища, використовуючи відповідні моделі, зокрема й цифрові; використовує глобус як джерело інформації; пояснює як рухи Землі впливають на її природу й життя людей; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; здійснює пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на глобусі.</p>	<p>Тема 1. Глобус – модель Землі.</p> <p>1. Форма і розміри Землі. Рухи Землі та їх наслідки. Глобус як модель Землі: види, умовні знаки.</p>	<p>Робота в групах для розв'язання проблеми: Яке географічне значення кулеподібної форми Землі? Користування моделями: Демонстрування глобуса як моделі Землі. Моделювання рухів Землі з використанням телурію/ веб-ресурсів/ друкованих наочних посібників/ рисунків тощо. Робота з картографічною інформацією: що і як позначено на глобусі?</p>
<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: використовує карту як джерело інформації; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; співвідносить інформацію на карті, плані, глобусі та космоснімку; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; використовує вміння перетворювати й представляти різні види масштабів; використовує карту або план для орієнтування на місцевості логічно структурує власне повідомлення; з'ясовує і пояснює з допомогою вчителя чи інших осіб значення сучасних картографічних зображень в житті людини; пропонує правила взаємодії в групі і дотримується їх.</p>	<p>Тема 2. Зображення Землі на карті</p> <p>1. Зображення земної поверхні на космічних знімках та глобусі, картах, планах місцевості. 2. Визначення напрямків на картах. Компас. Поняття про азимут. Масштаб та його види. Визначення відстаней між об'єктами на глобусі та карті. 3. Шкільні географічні карти, географічні атласи, картографічні онлайн-ресурси. Загальногеографічні та тематичні карти та їх легенди.</p>	<p>Робота з інформацією: розпізнавання умовних знаків на картах. Читання інформації з тематичної карти. Географічний диктант «Опис місцевості за електронними картами». Робота у групі для розв'язання проблем: Командна гра-квест «Навколосвітня одорож» за допомогою карт світу. Практичні роботи, розв'язування задач: Порівняння зображень однієї ділянки місцевості на картах різних масштабів. Розв'язування задач на перетворення одного виду масштабу в інший. Проектна діяльність: Карти у житті та господарській діяльності людини. Користування моделями, вимірювальними приладами: Визначення відстаней між об'єктами на глобусі, карті й плані місцевості з використанням циркуля-вимірювача, урвіметра, нитки.</p>
<p>РОЗДІЛ II. ОБОЛОНКИ ЗЕМЛІ</p>			
<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: розуміє зміст понять «літосфера»,</p>	<p>Тема 1. Літосфера 1. Будова літосфери.</p>	<p>Дослідження: Як «народжується» граніт, базальт, пісок,</p>

«літосферна плита», «землетрус», «епіцентр землетрусу», «вулкан», «кратер», «жерло», «гейзер», «сейсмічний пояс», «ерозія», «зсув», «вивітрювання», «абсолютна і відносна висота точок», «горизонталь», «мінерал», «гірська порода»;
розрізняє гори і рівнини за висотою, види вивітрювання та ерозії, гірські породи за походженням;
знаходить, показує на картах і *позначає* на контурній карті вулкани (Етна, Мауна-Кеа, Карадаг), гори (Гімалаї, Карпати, Кримські), рівнини (Амазонська низовина, Східно-Європейська рівнина, Бразильське плоскогір'я, Придніпровська височина і Придніпровська низовина) відповідно до навчального завдання;
використовує фізичну карту як джерело інформації;
здійснює пошук географічної інформації з різних джерел;
використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для моделювання, організації власних географічних досліджень; *створює* самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження процесів у літосфері; *встановлює* з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються у літосфері;
використовує здобуті знання і набутий досвід для збереження життя й здоров'я свого та інших людей під час землетрусу, виверження вулкану, утворення зсуву;
складає з допомогою вчителя чи інших осіб план дослідження;
презентує результати своєї роботи у запропонований спосіб.

Літосферні плити, механізм та наслідки їх переміщення.
Землетруси. Вулканізм.
Сейсмічні пояси Землі.
2. Зовнішні процеси на земній поверхні.
Абсолютна і відносна висота точок.
Горизонталі. Шкала висот і глибин.
3. Рельєф суходолу і дна океану.
Мінерали і гірські породи. Корисні копалини.

вапняк, торф, кам'яна сіль?
Чому глина буває кольоровою?
Корисні копалини в облаштуванні житла (господарських будівель).
Дискусія:
Чому люди живуть на схилах вулканів попри небезпеку їхнього виверження?
Моделювання:
Процеси у літосфері («Рух літосферних плит», «Вулкан», «Зсув», «Водна ерозія» тощо).
Робота з інформацією:
Створення лепбуку/буклету активно діючих вулканів світу.
Презентування інформації з різних джерел
«Наслідки катастрофічних землетрусів», «Еверест "підріс" майже на один метр». Найвища гора Землі Еверест чи Мауна-Кеа? Створення фотогалереї унікальних форм рельєфу земної кулі/ свого краю.
Розроблення «пам'ятки» жителю і туристу про ознаки наближення землетрусу, виверження вулкану, утворення зсуву (буклет, постер, флаер).
Робота у групі для розв'язання проблем:
Як попередити про загрозу зсуву місцеву громаду?
Складання правил поведінки під час виверження вулкану, землетрусу.
Практичні роботи:
Позначення на контурній карті меж літосферних плит, сейсмічних поясів, окремих вулканів, гір і рівнин.
Визначення за планом місцевості, фізичними картами абсолютної і відносної висоти окремих об'єктів.

Опис гір, рівнин за фізичною картою.
Групування форм поверхні на фізичній
карті (України, материка, світу) за
висотою.

Користування цифровими моделями
«Планета Земля» і «Google Maps», ін.

<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: розуміє зміст понять «атмосфера», «озоновий шар», «амплітуда температур повітря», «середні температури», «атмосферний тиск», «сила вітру», «бриз», «погода», «теплові пояси», «клімат»; розрізняє абсолютну і відносну вологість повітря, види хмар, види опадів; планує географічне дослідження процесів в атмосфері з допомогою вчителя; моделює атмосферні явища самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; будує графічні моделі: графік зміни температури повітря, розу вітрів, діаграми хмарності, опадів виконує з допомогою вчителя чи інших осіб спостереження, фіксує одержані результати; представляє результати дослідження у запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових пристроїв; аналізує з допомогою вчителя результати досліджень атмосфери за запропонованими критеріями; представляє самостійно або з допомогою вчителя інформацію про погоду і клімат в різних формах; встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в атмосфері; обирає самостійно або з допомогою вчителя ідеї, способи, засоби для розв'язання навчальної / життєвої проблеми щодо погодних явищ; використовує фізичну, кліматичну карту як джерело інформації; використовує картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; використовує термометри, барометри, гігрометр,</p>	<p>Тема 2. Атмосфера</p> <p>1. Склад і будова атмосфери. Нагрівання атмосферного повітря. Добовий і річний хід температури повітря, причини його коливання. Середні температури, амплітуди температур.</p> <p>2. Атмосферний тиск, його зміни у тропосфері. Вітер: причини виникнення, напрямки, сила, швидкість. Бризи. Роза вітрів. Вода в атмосфері: випаровування, вологість повітря та її зміни. Хмари, їхні форми, хмарність. Туман. Опади, їхні види, вимірювання.</p> <p>3. Куляста форма Землі і розподіл тепла на її поверхні та в тропосфері. Погода. Клімат. Кліматична карта світу.</p>	<p>Моделювання процесів: Нагрівання атмосферного повітря. Дія атмосферного тиску в домашніх умовах. Виникнення вітру. Утворення хмар і опадів. Проектування місця розміщення підприємства, яке викидає шкідливі речовини в атмосферне повітря, у своїй місцевості, з урахуванням рози вітрів.</p> <p>Дослідження: Як визначити швидкість вітру за місцевими ознаками? Як впливає парниковий ефект на розвиток овочівництва, квітництва закритого ґрунту у своїй місцевості? Як можна використовувати енергію сонця й вітру? Як запобігти зневодненню організму людини, теплового і сонячного удару в умовах спекотної погоди. Глобальне потепління: погляди кліматологів. Мінливість погоди на інтерактивних картах погоди.</p> <p>Робота у групі для розв'язання проблем: Прогнозування погоди за сукупністю народних прикмет. Чому на вершинах гір холодніше, ніж біля їх підніжжя?</p> <p>Робота з інформацією: Презентування інформації з різних джерел: «Як працюють метеорологи?». Чому біля берегів водойм в гарячу пору прохолодніше? Визначення видів хмар за наочними посібниками.</p> <p>Проектна діяльність: Розпізнавання та правила безпечної поведінки під час несприятливих</p>
--------------	--	---	---

флюгер для визначення характеристик погоди; *визначає та розпізнає* самостійно або з допомогою вчителя види хмар; *використовує* самостійно або з допомогою вчителя здобуті знання і набутий досвід для розв'язання життєвої проблеми, наводить приклади подолання спільними зусиллями громади (жителів вулиці, села, міста) наслідків стихійних атмосферних явищ і процесів; *дотримується* правил безпечної поведінки під час грози, граду, ожеледі, урагану та інших несприятливих природних явищ; *виявляє* емоційно-ціннісне ставлення до власних географічних досліджень; *добирає* математичний апарат для розв'язання навчальних завдань.

атмосферних явищ, які характерні для вашої місцевості (буклет, постер, флаєр).
Практичні роботи:
Ведення та аналіз даних календаря погоди за місяць.
Складання й аналіз графіка добового і річного ходу температури повітря, рози вітрів, діаграми хмарності й опадів.
Характеристика погоди у даній місцевості з використанням метеоприладів / з допомогою онлайн-застосунків погоди.
Користування вимірювальними приладами, розв'язування задач:
Зняття показів термометрів, барометрів, гігрометра, флюгера, опадоміра та ін. метеоприладів.
Визначення середніх температур повітря, амплітуди температур повітря за певний період часу, зміни температури повітря, атмосферного тиску з висотою.

<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: розуміє зміст понять «гідросфера», «море», «затока», «протока», «солоність океану», «річкова долина», «річкова система», «басейн річки», «вододіл», «режим річки», «озеро», «водосховище», «канал», «болото», «льодовик», «багаторічна мерзлота», «підземні води», «мінеральні води», «термальні води»; розрізняє частини Океану, види руху води в океанах, елементи річкової долини, види живлення річок, види озерних улоговин, льодовиків, підземних вод; знаходить, показує на картах і позначає на контурній карті Чорне, Азовське, Середземне моря; Керченську, Гібралтарську, Магелланову, Берингову протоки; Біскайську, Бенгальську затоки; острови Велика Британія, Гренландія, Мадагаскар, Джарилгач; півострови Скандинавський, Кримський, Аравійський, Індостан; Маріанську западину; річки Дніпро, Дунай, Ганг, Ніл, Амазонка; озера Шацькі, Каспійське, Байкал відповідно до навчального завдання; встановлює з допомогою вчителя взаємозв'язки явищ і процесів, що відбуваються в гідросфері, унаслідок взаємодії гідросфери з літосферою,; розпізнає з допомогою вчителя пізнавальну проблему щодо використання водних ресурсів, охорони водних об'єктів у запропонованій ситуації; обирає самостійно або з допомогою вчителя ідеї, способи, засоби для розв'язання життєвої проблеми щодо безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху</p>	<p>Тема 3. Гідросфера</p> <p>1. Світовий океан. Острови в океані. Карта океанів. Властивості вод Світового океану. Рухи води в Світовому океані. Життя в океанах і морях.</p> <p>2. Води суходолу. Річка: річкова долина, річкова система, басейн річки, вододіл. Живлення, водний режим річки. Робота річок. Озера, походження озерних улоговин, солоність.</p> <p>3. Болота, особливості їх утворення та поширення. Штучні водойми і водотоки. Льодовики. Багаторічна мерзлота. Підземні води, умови їх утворення і залягання в земній корі. Термальні та мінеральні води.</p>	<p>Дослідження: Віртуальна подорож річкою. Чому міліють криниці? Куди потрапляють стічні води? З яких водних джерел здійснюється водопостачання твого населеного пункту? Небезпечні тварини на морських пляжах світу. Моделювання: виготовлення макета річкової системи (пластилін, папір, нитки...).</p> <p>Моделюючи вправа з використанням фізичної карти «Будуємо греблю на річці: мета, місце, наслідки».</p> <p>Робота з інформацією: Віртуальна мандрівка «Глибинами океанів» (перегляд панорамних фото і відео). Жак-Ів Кусто – видатний дослідник Світового океану. Фотокросинг «Річки України і світу». Як розпізнати непрохідне болото? Яку воно несе небезпеку?</p> <p>Робота у групі для розв'язання проблем: «Річка надихає» (сторінками художніх творів, учнівської творчості). Обмін досвідом економії води в родині. Як рельєф впливає на напрямок і швидкість течії річок? Які зміни відбудуться на нашій планеті у випадку танення льодовиків Гренландії і Антарктиди? Чому океанічна вода замерзає при температурі нижче 0° С?</p> <p>Проектна діяльність: Створення пам'ятки про правила безпечної поведінки під час повеней, катастрофічних паводків, льодоставу й</p>
--------------	---	---	---

	<p>болотистою місцевістю; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя здобуті знання і набутий досвід для розв'язання життєвої проблеми, наводить приклади подолання наслідків стихійних явищ і процесів у гідросфері; <i>з'ясовує і пояснює</i> з допомогою вчителя значення знань про гідросферу в житті людини, підприємницькій діяльності; формулює з допомогою вчителя чи інших осіб очікувані результати дослідження; виявляє емоційно-ціннісне ставлення до наслідків впливу людини на гідросферу; добирає математичний апарат для розв'язання навчальних завдань.</p>		<p>льодоходу, шторму, цунамі, перебування на березі водойми, руху болотистою місцевістю (буклет, постер, флаєр, лепбук). Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв океанів, морів, проток, заток, островів, річок, озер. Опис водного об'єкта за картою. Визначення довжини річки користуючись масштабом і ниткою або курвіметром. Розв'язування задач: Як заощадити на воді?/Скільки коштує вода?</p>
<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «біосфера», «тип ґрунту», «ареал»; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ в біосфері для розв'язання запропонованої життєвої / навчальної проблеми; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; <i>представляє</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про ґрунти своєї місцевості; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб властивості ґрунтів, використовуючи відповідну наукову термінологію; <i>презентує</i> приклади власного досвіду зі збереження тваринного, рослинного світу та ґрунтів своєї місцевості; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ у біосфері для розв'язання запропонованої життєвої проблеми.</p>	<p>Тема 4. Біосфера та ґрунти кладові біосфери, взаємозв'язки між болонками Землі. закономірності поширення живих організмів. Ґрунти.</p>	<p>Дослідження: Які біологічні ресурси використовують у господарській діяльності твого краю? Стихійні сміттєзвалища, забруднення ґрунтів своєї місцевості. Робота з інформацією: Як працювати з картою ґрунтів? «Верміферма – що це?» Робота у групі для розв'язання проблем: Як визначити тип ґрунту на дачній ділянці, та покращити його родючість? Яка роль організмів у перетворенні гірських порід у ґрунті? Яка роль організмів у регулюванні газового стану атмосфери? Чому в екосистемі важливе місце займають рослини? Проектна діяльність: Презентація участі в акції «Посади дерево». Презентація досвіду компостування органічних відходів у домогосподарствах, шкільних їдальнях. Практичні роботи:</p>

			Складання ланцюга живлення для лісі/в степу/на лузі/у водоймі своєї місцевості. <i>Екскурсія:</i> у краєзнавчий музей/у природу.
1 год	Учень/учениця: розпізнає самостійно або з допомогою вчителя ті із запропонованих проблем щодо природних комплексів, які можна розв'язати дослідницьким способом; розуміє значення співробітництва у розв'язанні навчальної проблеми; взаємодіє в групі для розв'язання навчальної проблеми; встановлює самостійно або з допомогою вчителя певні закономірності в природі, підтверджує їх самостійно дібраними прикладами; встановлює самостійно або з допомогою вчителя чи інших осіб певні закономірності в природі, підтверджує їх самостійно дібраними прикладами.	Тема 5. Природні комплекси Географічна оболонка – найбільший природний комплекс Землі, її межі та властивості. Види природних комплексів.	Робота у групі для розв'язання проблем: Інтелектуальні практикуми (квест, пазл, проект). Складання схем взаємозв'язків у оболонках Землі: «Літосфера-атмосфера»; «Літосфера-гідросфера»; «Літосфера-біосфера»; «Атмосфера-гідросфера»; «Атмосфера-біосфера»; «Гідросфера-біосфера». Проектна діяльність: Опис/характеристика/есе /міні-розповіді пам'ятки природи, унікального природного комплексу (ділянка лісу, заплава, водойма, гора, печера тощо). Практичні роботи: Аналіз схем кругообігу води, кисню, карбону в природі («ілюстрування прикладами схем кругообігу води, кисню, карбону в природі»); Характеристика одного з природних комплексів своєї місцевості за алгоритмом» (письмовий опис, відеоролик, фото презентація, малюнок, модель тощо).
1 год	Учень/учениця: пояснює зміст поняття «антропосфера»; обирає з допомогою вчителя чи інших осіб наукове пояснення існуванню зони контакту людини з природою; взаємодіє в групі для розв'язання навчальної проблеми; створює самостійно / в групі чи з допомогою	Тема 6. Антропосфера Антропосфера – географічний та соціальний простір життя і діяльності людини.	Робота з інформацією: Лепбук/ буклет «Світ, в якому я живу». Дослідження: Земля для людей, чи людина для Землі?» «Що чекає планету Земля в майбутньому?» Моделювання: Створення ментальних карт «Людина і навколишнє природне середовище».

інших осіб презентації щодо впливу людини на компоненти географічної оболонки в запропонований спосіб, зокрема з використанням цифрових технологій і пристроїв;
використовує наукові факти для формулювання власних суджень щодо зв'язків антропосфери з іншими оболонками Землі;
оцінює взаємозв'язок людини з іншими сферами навколишнього середовища; *пропонує* власні заходи зі збереження природного середовища своєї місцевості.

Робота у групі для розв'язання проблем:
Експертна оцінка стану природного середовища своєї місцевості «Еколог, біолог, географ, хімік...».
Енергозбереження для мене – це...
«Аукціон ідей»: «Збережемо природу планети». Екологічна акція у своїй громаді.

ВСТУП

Години	Очікувані результати навчання	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності (орієнтовні/на вибір)
1 год	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «материк», «континент», «частина світу»; <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>пояснює</i> на конкретних прикладах та доводить практичне значення вивчення материків та океанів.</p>	<p>Материка, континенти, частини світу. Океани. Фізична карта світу.</p>	<p>Робота з інформацією: Порівняння розмірів материків, частин світу, океанів. Дискусія «Зеландія – сьомий материк?» Користування моделями: Складання пазлів «Карта материків та океанів». Розпізнавання материків, океанів, частин світу за контурами й місцем на карті/глобусі.</p>
РОЗДІЛ I. КАРТОГРАФІЧНЕ ЗОБРАЖЕННЯ ЗЕМЛІ			
2 год	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «географічна широта», «географічна довгота», «географічні координати»; <i>пояснює</i> відмінності між географічною широтою і географічною довготою; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові; <i>використовує</i> картографічні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; <i>взаємодіє</i> в групі для розв'язання навчальної проблеми; <i>користується</i> градусною сіткою для визначення географічних координат і напрямків на картах; <i>оцінює</i> практичне значення знань про географічні координати; <i>добирає</i> математичний апарат для розв'язання навчальних завдань; <i>використовує</i> градусну сітку й різні види масштабів для визначення відстаней на картах; <i>обирає</i> математичний апарат для розв'язання</p>	<p>Тема 1. Географічні координати</p> <p>1. Градусна сітка на карті. Географічна широта і довгота точки на карті.</p> <p>2. Відстані між точками, що лежать на одному меридіані, на одній паралелі в градусах і кілометрах.</p>	<p>Дослідження: Як визначити положення ліній меридіану та паралелі на місцевості? Робота у групі для розв'язання проблем: Як використати географічні координати у повсякденному житті? Проектна діяльність: Маршрут власної подорожі з визначенням географічних координат та напрямків. Найкоротший шлях між містами на різних материках за допомогою картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів. Практичні роботи: Визначення географічних координат та напрямків за географічною картою. Користування моделями: Глобус-модель «Паралелі та меридіани Землі». Як встановити крайні точки материків, континентів, частин світу за градусною сіткою? Практичні роботи:</p>

	<p>навчальних завдань; <i>находить, збирає і зберігає</i> географічні дані різних типів; <i>використовує</i> карту та картографічні онлайн-сервіси для організації виконання навчальних задач.</p>	<p>Визначення протяжності в градусах і кілометрах дуги меридіану, екватора, паралелей за картою / глобусом. Користування моделями: Визначення протяжності (у градусах і кілометрах) материків із півночі на південь та із заходу на схід за допомогою масштабу та градусної сітки на карті/глобусі. Розв'язування задач: Визначення відстаней на карті з використанням різних видів масштабу. Визначення відстаней на карті за допомогою градусної сітки.</p>
--	--	--

РОЗДІЛ II. ГОЛОВНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДИ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ

<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «геологічна ера», «платформа», «область складчастості»; <i>упослідовує</i> геологічні ери, епохи горотворення, тектонічні структури; <i>формулює</i> закономірності утворення основних форм земної поверхні, родовищ корисних копалин; <i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи географічні карти, моделі, зокрема й цифрові; <i>здійснює</i> пошук самостійно або з допомогою вчителя інформації географічного змісту на тематичних картах; <i>встановлює</i> з допомогою вчителя взаємозв'язки між тектонічною будовою, рельєфом, видами корисних копалин; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p>Тема 1. Тектонічна будова, рельєф, корисні копалини</p> <p>1. Геохронологічна шкала: геологічні ери. Утворення материків та океанічних западин. Платформи, області складчастості.</p> <p>2. Закономірності формування рельєфу та поширення корисних копалин на материках і в океанах.</p>	<p>Дослідження: Сліди історії Землі у гірських породах. Як утворилися материки й западини океанів? Які закономірності поширення родовищ корисних копалин в надрах Землі?</p> <p>Робота з інформацією: Демонстрування основних віх історії Землі. Віртуальна мандрівка в геологічне минуле Землі (сервіс Ancient Earth Globe).</p> <p>Моделювання: Будова тектонічних платформ, плит, областей складчастості.</p> <p>Робота у групі для розв'язання проблем: Чи можуть утворитися нові материки, океани?</p> <p>Практичні роботи: Виявлення зв'язків між тектонічною будовою і формами рельєфу за тектонічною і фізичною картами.</p>
<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>розуміє</i> зміст понять «кліматотвірний чинник», «повітряна маса», «тип клімату», «кліматичний пояс», «широтна зональність»,</p>	<p>Тема 2. Клімат та природні комплекси</p> <p>1. Закономірності зміни</p>	<p>Дослідження: Як і чому змінюється клімат Землі?</p> <p>Моделювання: Процес утворення постійних та змінних</p>

	<p>«вертикальна поясність», «зональний природний комплекс», «азональний природний комплекс»; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб властивості повітряних мас, типи клімату, природні зони Землі, використовуючи відповідну наукову термінологію; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про різні за властивостями повітряні маси, типи клімату, про природні зони для розв'язання запропонованої навчальної/життєвої проблеми.</p>	<p>температури повітря і поверхневих вод океанів. Кліматичні пояси і типи клімату Землі. 2. Природні зони Землі. Вертикальна поясність у горах.</p>	<p>ітрів. Обудова хмари тегів «Клімат». Робота з інформацією: Інтерактивна карта загальної циркуляції атмосфери за допомогою сервісу FullSchool. Віртуальна мандрівка «Підняття на Еверест: підготовка спорядження». Робота у групі для розв'язання проблем: 10 кроків для протидії зміні клімату / Як змінюється світ через глобальні зміни клімату? Як акліматизуватися подорожуючому в різних кліматичних умовах? Чи існує взаємозв'язок між поясами атмосферного тиску і кількістю опадів? Командна гра-квест « Природні зони та вертикальні пояси». Проектна діяльність: Лепбук / буклет «Природні зони Землі». Практичні роботи: Обудова кліматограми за наведеними в таблиці даними про середньомісячні температури повітря і середньорічну кількість опадів. Позначення на контурній карті кліматичних поясів і характерних для них типів повітряних мас. Позначення на контурній карті природних зон Землі, аналіз проходження їхніх меж (наприкладі однієї з природних зон Землі). Характеристика природних зон своєї місцевості.</p>
--	---	---	---

РОЗДІЛ ІІІ. ПРИРОДА МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ

1 год	<p>Учень/учениця: розуміє зміст понять «тектонічний розлом»; розрізняє поняття «родовище корисних копалин» і «басейн корисних копалин»;</p>	<p>Тема 1. Африка Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні</p>	<p>Дослідження: Наслідки сучасних тектонічних процесів у межах Африкано-Аравійської літосферної плити.</p>
-------	--	---	---

<p><i>знаходить і показує</i> на картах моря: Середземне, Червоне; затоки: Гвінейська, Аденська; протоки: Мозамбіцька, Гібралтарська, Баб-ель-Мандебська; острів Мадагаскар; півострів Сомалі; гори: Атлас, Драконові, Капські; вулкан Кліманджаро; нагір'я Ефіопське; плоскогір'я Східноафриканське; Сахарський і Гвінейський нафтогазові басейни; річки: Ніл, Конго, Нігер, Замбезі, Оранжева; озера: Вікторія, Танганьїка, Ньяса; водоспад Вікторія; пустелі: Сахара, Наміб, Калахарі відповідно до навчального завдання;</p> <p><i>досліджує</i> об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Африки, використовуючи відповідну наукову термінологію;</p> <p><i>порівнює</i> екваторіальний і субекваторіальний клімат, червоні й червонобурі ґрунти, рослинний і тваринний світ екваторіальних лісів, саван і пустель;</p> <p><i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі річок, озерних улоговин;</p> <p><i>створює</i> самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження;</p> <p><i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії;</p>	<p>процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку.</p>	<p>Як виник вулкан у межах платформи? Закономірності формування нафто-, газоносних басейнів в Африці. Чому Африка багата бокситами і мідними рудами? Чи є ґрунти в Сахарі? Моделювання: Плавання Васко да Гама. Робота з інформацією: Роль Д. Лівінгстона у дослідженні водних об'єктів материка. Візитівка Африки: клубок ідей. Он-лайн вікторина «Африка. Фізична карта». Встановлення подібності і відмінності в описах червоних і червоно-бурих ґрунтів. Робота у групі для розв'язання проблем: Які природні особливості формуються у зв'язку з перетином центра Африки екватором? Які відмінності існують у однакових кліматичних поясах північної і південної півкулі в Африці. Чому найбільші і найглибші озера утворилися на сході Африки? Як зупинити опустелювання саван? Проектна діяльність: Природні зони Африки: фотосафарі найбільшими національними парками материка. Практичні роботи: Визначення географічних координат крайніх точок, протяжності материка з півночі на південь та із заходу на схід за градусною сіткою і масштабом. Позначення на контурній карті основних географічних об'єктів Африки.</p>
---	--	---

	<p>пояснює як географічне положення (щодо тектонічних структур, великих форм рельєфу, басейнів корисних копалин) впливає на спосіб життя та світогляд людей.</p>		<p>Порівняння екваторіального і субекваторіального клімату Африки за кліматичними діаграмами. Оцінка впливу рельєфу та клімату на формування річкової мережі і режим річок</p>
1 год	<p>Учень/учениця: розуміє зміст поняття «кристалічний щит», «осадовий чохол»; знаходить і показує на картах різного масштабу: моря: Коралове, Тасманове; затоки: Карпентарія, Велика Австралійська; острови: Тасманія, Великий Бар'єрний риф; півострів Кейп-Йорк; Західно-Австралійське плоскогір'я; Центральну низовину; гори: Великий Вододільний хребет (г. Косцюшко); річки: Муррей, Дарлінг; озеро Ейр; пустелі: Велика Піщана, Велика пустеля Вікторія відповідно до навчального завдання; досліджує об'єкти і явища, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, рослинний і тваринний світ Австралії, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює тропічний морський і тропічний пустельний клімат на материку, пустельні ландшафти Австралії й Африки; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, типів клімату, мережі поверхневих і запасів підземних вод, зональних природних комплексів; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні</p>	<p>Тема 2. Австралія Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку.</p>	<p>Дослідження: Чому в Австралії немає діючих вулканів? Де на материку й чому є кам'яновугільні басейни, родовища бокситів, залізних руд? Чому в Австралію заборонено ввозити тварин і рослини? Чому Австралія малозаселений материк? Які природні чинники зумовили розселення людей на материку? Моделювання: Схема руху повітряних мас, що впливають на клімат Австралії. Робота з інформацією: Візитівка Австралії: клубок ідей. Вікторина «Австралія. Фізична карта». Ендеміки Австралії. Порівняння пустель Австралії і Африки. Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Австралії. Порівняння тропічного пустельного і тропічного морського типів клімату за кліматичними діаграмами. Порівняння клімату південної частини Африки і Австралії Робота в групі для розв'язання проблем: Як австралійців забезпечити прісною водою? Проектна діяльність: Фотоколаж «Природні об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Австралії». Подорож в Австралію: рекомендації мандрівникам.</p>

	<p>моделі для дослідження; <i>бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</i></p>		
2 год	<p>Учень/учениця: <i>знаходить і показує на картах різного масштабу: Карибське море; затоку Ла-Плата; протоки: Магелланова, Дрейка; острови: Вогняна Земля, Галапагоські; рівнини: Амазонська, Орінокська, Ла-Платська низовини, Бразильське, Гвіанське плоскогір'я; гори Анди (г. Аконкагуа); вулкани: Чімборасо, Льюльяйльяко; річки: Амазонка, Парана, Оріноко; водоспади: Анхель, Ігуасу; озера: Маракайбо, Тітікака; сельву, пампу, пустелю Атакама відповідно до навчального завдання; досліджує об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; встановлює послідовність формування тектонічних структур материка; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, рослинний і тваринний світ Південної Америки, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює ландшафти південних окраїн Африки, Австралії, Південної Америки; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування рельєфу, родовищ корисних копалин, берегових пустель, природних комплексів в Андах; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</i></p>	<p>Тема 3. Південна Америка Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку.</p>	<p>Дослідження: Родовища залізних і марганцевих руд у Південній Америці: закономірність чи унікальність? Чому Південна Америка – найвологіший материк? Чим унікальна природа сельви Південної Америки? Відмінності видового складу рослин і тварин у сельві та гілеї.</p>

<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: знаходить і показує на картах різного масштабу і різних проєкцій Антарктичний півострів, моря Ведделла, Росса, масив Вінсон, вулкан Еребус, антарктичну станцію «Академік Вернадський»; досліджує об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб рельєф, клімат, льодовиковий покрив, рослинний і тваринний світ Антарктики, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює підлідний рельєф і поверхню льодовика, природу антарктичних і тропічних пустель; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення особливостей клімату, органічного світу Антарктиди, ведення наукової діяльності; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p>Тема 4. Антарктида Географічне положення. Подвійний рельєф. Антарктичний клімат. Водні ресурси. Унікальність природи антарктичних пустель та антарктичних оазисів. Наукові дослідження в Антарктиці.</p>	<p>Дослідження: Українська антарктична станція «Академік Вернадський»: ким і як влаштуватися на роботу? Практична робота: Порівняння природи антарктичних та африканських пустель і оазисів: спільні та відмінні риси. Моделювання: Як сформувався покривний льодовик в Антарктиді? Схема утворення стокових вітрів в Антарктиді. Робота з інформацією: Особливості географічних карт материка. Експедиції Р. Амундсена та Р. Скотта. Туристична подорож в Антарктиду: як дістатися, що подивитися? Опис підлідного рельєфу Антарктиди за картою. Візитівка Антарктиди: клубок ідей. Робота у групі для розв'язання проблем: Використання природних багатств Антарктиди – заборонити чи дозволити? Проектна діяльність: Розроблення проєкту антарктичної наукової станції: розміщення, облаштування, обладнання, напрямки наукових досліджень.</p>
--------------	---	--	--

<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: знаходить і показує на картах різного масштабу затоки: Гудзонова, Мексиканська, Каліфорнійська, Аляска; острови: Гренландія, Ньюфаундленд, Великі Антильські (Куба, Гаїті, Ямайка), Малі Антильські, Канадський Арктичний архіпелаг; півострови: Лабрадор, Флорида, Каліфорнія, Аляска, Юкатан; рівнини: Центральні, Великі, Лаврентійська височина, Примексиканська низовина; гори: Кордильєри (г. Деналі), Скелясті, Аппалачі; Аппалацький вугільний басейн, нафтогазоносний басейн Мексиканської затоки; річки: Міссісіпі, Маккензі, Юкон, Колорадо; водоспад Ніагарський; озера: Великі, Велике Солоне відповідно до навчального завдання; <i>досліджує</i> об'єкти і явища на материку, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природу арктичних пустель, гундри, тайги, степів і прерій Північної Америки, використовуючи відповідну наукову термінологію; <i>порівнює</i> типи кліматів помірного поясу, режими річок басейнів трьох океанів; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, форм рельєфу, озерних улоговин, природних зон на материку, для розв'язання екологічних проблем; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p>Тема 5. Північна Америка Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материку.</p>	<p>Дослідження: Родовища золота й алмазів у Північній Америці. Як впливає географічне положення материка на його клімат? Чи впливають природні чинники на розміщення населення і в XXI столітті? Моделювання: Онлайн вікторина «Північна Америка. Фізична карта»; Моделювання процесу зародження торнадо. Робота з інформацією: Імена дослідників Північної Америки на географічній карті. Рудні корисні копалини Кордильєр і Анд. Великі озера: особливості природи. Унікальність і вразливість природи гундри. Образ прерій в художній літературі. Візитівка Північної Америки: клубок ідей. Робота у групі для розв'язання проблем: Хто насправді відкрив Америку? Як зберегти родючі землі степів і прерій? Проектна діяльність: Фотоколаж «Найвідоміші національні парки Північної Америки». Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Північної Америки. Характеристика типів помірного клімату Північної Америки за кліматичними діаграмами. Порівняння режимів річок басейнів трьох океанів на прикладі Міссісіпі, Маккензі і Колорадо.</p>
--------------	--	---	--

2 год	<p>Учень/учениця: знаходить і показує на картах різного масштабу моря: Північне, Балтійське, Чорне, Азовське, Баренцове, Східносибірське, Жовте, Японське, Берингове, Південнокитайське, Аравійське; затоки: Біскайська, Бенгальська, Перська; протоки: Босфор, Ла-Манш, острови: Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Нова Земля, Сахалін, Японські, Великі Зондські, Філіппінські, Шрі-Ланка, Тайвань; півострови: Балканський, Апеннінський, Піренейський, Скандинавський, Таймир, Чукотський, Камчатка, Корея, Індокитай, Малакка, Індостан, Аравійський, Мала Азія рівнини: Східноєвропейська, Західносибірська, Велика Китайська, Середньодунайська, Індо-Гангська, Месопотамська низовини, плоскогір'я Декан, Середньосибірське, Казахський дрібноспоквик; гори: Піреней, Альпи, Апенніни, Скандинавські, Уральські, Кавказ, Тянь-Шань, Гімалаї (г. Джомолунгма); нагір'я: Тибет, Іранське; вулкани: Гекла, Везувій, Фудзіяма; нафтогазонасні басейни Перської затоки, Північного моря; пустелі: Каракуми, Гобі, Рубель-Халі; річки: Рейн, Дунай, Дніпро, Волга, Об, Єнісей, Лена, Амур, Хуанхе, Янцзи, Меконг, Ганг, Інд, Євфрат, Тигр; озера: Каспійське, Женевське, Світязь, Ладозьке, Байкал, Мертве море відповідно до навчального завдання; досліджує об'єкти і явища на материк, використовуючи тематичні карти, моделі, зокрема й цифрові; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб тектонічну будову, рельєф, клімат, внутрішні води, природні зони Євразії, використовуючи відповідну наукову термінологію; порівнює типи клімату помірного поясу, пустелі тропічного й помірного поясів, природні зони Євразії й Північної Америки.</p>	<p>Тема 6. Євразія Географічне положення. Берегова лінія. Тектонічна будова, сучасні тектонічні процеси. Рельєф. Корисні копалини. Загальні риси клімату. Води суходолу. Природні зони. Розселення населення на материк.</p>	<p>Дослідження: Чому в основі Євразії – кілька платформ? Родовища корисних копалин на шельфі материка. Родовища дорогоцінного каміння. Походження найбільших озер Євразії. Де й чому сформувалися на материк чорноземні ґрунти? Як відрізнити азійські пустелі помірного й тропічного поясів? Моделювання: Моделювання рельєфу Євразії за тектонічною картою. Онлайн вікторини «Європа. Фізична карта», «Азія. Фізична карта»; Моделювання системи руху повітряних мас, що впливають на клімат Євразії. Моделювання водного режиму річок Євразії за картою кліматичних поясів. Моделювання послідовної зміни природних комплексів з висотою в горах Євразії за картами атласу. Робота з інформацією: Полос холоду Північної півкулі. Багаторічна мерзлота на материк. Мангрові береги Євразії. Гімалаї – найвища гірська система Землі. Найвідоміші об'єкти природної спадщини ЮНЕСКО в Європі. Візитівка Євразії: клубок ідей. Робота у групі для розв'язання проблем: Нерівномірний розподіл водою і запасів прісної води на материк. Альтернативні варіанти використання ділянки хвойного/мішаного/широколистоого лісу: проблема вибору. Проектна діяльність: Розроблення презентації «Екологічна катастрофа Аральського моря». Практичні роботи: Позначення на контурній карті назв основних географічних об'єктів Євразії.</p>
-------	--	---	--

	<p>використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для виявлення закономірностей формування родовищ корисних копалин, рельєфу, зональних і азоняльних природних комплексів на материках; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження.</p>		<p>Доведення зростання континентальності клімату із заходу на схід у помірному поясі на основі аналізу кліматограм. Порівняння рослинного й тваринного світу природної зони Євразії та Північної Америки (тундри/ тайги/ широколистяних лісів/ степів).</p>
1 год	<p>Учень/учениця: створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для розв'язання запропонованої життєвої проблеми; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію; знаходить і показує на картах різного масштабу: течії: Північна та Південна Пасатна, Куросіо, Західних Вітрів, Каліфорнійська, Перуанська, Північнотихоокеанська, Східноавстралійська; Мадагаскарська, Мусонна, Західноавстралійська, Гольфстрім, Північноатлантична, Канарська, Лабрадорська, Бразильська, Бенгельська; острови: Нова Зеландія, Нова Гвінея, Гавайські, Маріанські, Ісландія; характеризує з допомогою вчителя чи інших осіб природні умови та ресурси океанів, використовуючи відповідну наукову термінологію</p>	<p>Тема 7. Природа океанів Географічне положення океанів та його вплив на освоєння океанів. Моря. Освоєння ресурсів шельфу. Сучасні тектонічні процеси. Острови в океанах, їх походження. Океанія. Природні ресурси, особливості їх освоєння.</p>	<p>Робота з інформацією: Як визначають межі океанів? Віртуальна мандрівка «Глибинами океанів» (перегляд панорамних фото, відео). Історія досліджень океанів Землі. Унікальність природи океанів Землі. Дослідження: Як рухається вода й крига в Північному Льодовитому й Південному океанах. Робота у групі для розв'язання проблем: Вплив глобальних змін клімату на природу океанів, зокрема поляричних. Практична робота Порівняння географічного положення і природи океанів Землі (на вибір вчителя). Моделювання: Моделювання та опис маршруту наукової експедиції з дослідження ресурсів шельфу океану з позначенням на контурній карті. Проектна діяльність: Як врятувати білих ведмедів?</p>

8 клас
«Фізична географія України»
(17 годин)

Розділ I. Географічна карта та робота з нею.			
Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Наскрізнi змістові лінії
1 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> об'єкти вивчення курсу; наводить приклади географічних досліджень території України у минулому і тепер; пояснює особливості сучасних географічних досліджень.</p> <p><i>характеризує</i> методи досліджень фізичної та суспільної географії; розрізняє істотні ознаки понять «фізична географія» та «суспільна географія»; вміє користуватися джерелами географічної інформації.</p> <p><i>оцінює</i> значення знань із фізичної та суспільної географії для себе і суспільства.</p>	<p>Тема 1. Географічна карта Географічні відомості про територію України в минулому. Дослідження Геродота, Гійома Боплана, Степана Рудницького, сучасні географічні дослідження. Навчальні карти й атласи. Національний атлас України, електронні карти. Картографічні інтернет-джерела.</p>	<p>Підприємливість та фінансова грамотність. Уміє отримувати та аналізувати інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів із широкого кола джерел географічної інформації.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє важливість знань з географії у розв'язанні актуальних проблем розвитку України</p>
Розділ II. Географічний простір України			
2 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> істотні ознаки політичної карти, складники державної території; пояснює відмінність між поняттями «країна», «державна», «залежна територія».</p> <p><i>характеризує</i> географічне положення України; розрізняє фізико-, економіко-, політико-географічне положення держави; показує на карті суходільні і морські кордони; суходіл і територіальні води, крайні точки України, країни-сусіди України; географічні</p>	<p>Тема 1. Україна на політичній карті Європи і світу</p> <p>1. Політична карта світу, її елементи. Географічне положення (фізико-географічне, економіко-географічне, політико-географічне).</p> <p>2. Державна територія України. Державні кордони, розміри території, крайні точки, географічні центри України та Європи.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює вплив зміни годинних поясів на здоров'я людини та безпеку.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє вплив географічного положення країни на її соціально – економічний розвиток</p>

	<p>центри України; географічний центр Європи в Україні. визначає за допомогою карти протяжність території України в градусах і кілометрах.</p> <p><i>обґрунтовує</i> вплив значення географічного положення України в Європі та світі на економічні та політичні процеси в середині держави; оцінює політико-географічне положення держав та географічне положення України</p>		
1 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> адміністративно-територіальні одиниці України; пояснює особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України; наводить приклади різних адміністративно-територіальних одиниць за географічним положенням на карті України.</p> <p><i>аналізує</i> зміни територіальних кордонів України з ХХ ст.; прогнозує економічні та соціальні наслідки змін адміністративно-територіального устрою України; показує на карті одиниці адміністративно-територіального устрою України; зміни кордонів України в ХХ ст.</p> <p><i>оцінює</i> значення знань про адміністративно-територіальний устрій держави; робить висновки про місце свого населеного пункту в контексті сучасних територіальних змін.</p>	<p>Тема 2. Формування території України. Адміністративно-територіальний устрій України</p> <p>1. Особливості сучасного адміністративно-територіального устрою України.</p>	<p>Громадянська відповідальність Усвідомлює роль кордонів для безпеки держави.</p>
Розділ III. Природні умови і ресурси України			
4 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> форми земної поверхні; наводить приклади корисних копалин щодо їх використання; формулює визначення понять «платформа», «щит», «плита», «область»</p>	<p>Тема 1. Рельєф, тектонічна та геологічна будова, мінеральні ресурси</p> <p>1. Геологічна і тектонічна будова України.</p>	<p>Здоров'я і безпека Знає поширення по території країни негативних процесів, пов'язаних з рельєфом, тектонічною і геологічною будовою (зсуви, землетруси, карсти,</p>

<p>складчастості».</p> <p>знаходить і показує на картах різного масштабу: низовини: Придніпровська, Причорноморська, Закарпатська, Поліська, височини: Придніпровська, Подільська, Донецька, Приазовська, Хотинська (з. Берда), гори: Українські Карпати (з. Говерла), Кримські (з. Роман-Кош); тектонічні структури: Східноєвропейська платформа, Український щит, Волино-Подільська плита, Дніпровсько-Донецька западина, Причорноморська западина, Скіфська платформа, Донецька складчаста область, Карпатська і Кримська складчасті системи; басейни і родовища корисних копалин: Донецький та Львівсько-Волинський кам'яновугільні басейни, Дніпровський буровугільний басейн, Західний, Східний, Південний нафтогазоносні райони, Криворізький залізрудний басейн, Кременчуцький залізрудний район, Придніпровський марганцеворудний басейн, Іршанське родовище титанових руд, Артемівське, Слов'янське родовища кам'яної солі, Завалівське родовище графіту; аналізує поширення різних за віком гірських порід за геологічною картою; пояснює вплив неотектонічних рухів на формування рельєфу.</p> <p>обґрунтовує необхідність раціонального використання природних ресурсів; оцінює вплив людини на рельєф, наслідки видобування корисних копалин та необхідність охорони надр; встановлює взаємозв'язки між рельєфом, тектонічними структурами, корисними копалинами, геологічною будовою території</p>	<p>2.Форми земної поверхні і корисні копалини України.</p> <p>3. Корисні копалини України, їх класифікація за використанням, закономірності поширення.</p> <p>Паливні корисні копалини. Діючі та перспективні басейни й райони видобування вугілля, нафти, природного газу, торфу. Рудні та нерудні корисні копалини: басейни, райони залягання та видобування. Мінеральні води та грязі.</p> <p>4. Встановлення за картами (тектонічною, геологічною, фізичною) зв'язків між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом та корисними копалинами.</p>	<p>обвали). Дотримується правил поводження під час землетрусів.</p> <p>Громадянська відповідальність Розуміє необхідність раціонального використання мінеральних ресурсів.</p>
---	---	--

<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: називає основні кліматотвірні чинники, кліматичні показники, типи клімату; наводить приклади небезпечних погодних явищ та їх наслідків; формулює поняття «погода», «клімат», «атмосферний фронт», «циклон», «антициклон»; пояснює дію кліматотвірних чинників. розподілу сонячної енергії, напрямки руху атмосферних фронтів, циклонів та антициклонів, річний розподіл кліматичних показників у межах України; визначає за кліматичною картою особливості розподілу температури, повітря та опадів; порівнює особливості зволоження в різних частинах України, кліматичні умови своєї місцевості з іншими регіонами та їх вплив на сільське господарство; аналізує погодні особливості різних регіонів України за допомогою інтернет-ресурсів. робить висновки про значення прогнозу погоди для життєдіяльності людей; оцінює можливість використання кліматичних ресурсів у різних сферах господарської діяльності в Україні та у побуті.</p>	<p>Тема 2. Клімат і кліматичні ресурси</p> <p>1. Повітряні маси, що впливають на територію України. Атмосферні фронти, циклони та антициклони.</p> <p>2. Кліматичні показники: температура, опади, коефіцієнт зволоження та їх розподіл на території України. Річний та сезонний хід кліматичних показників.</p> <p>3. Кліматична карта. Регіональні відмінності клімату. Кліматичні ресурси. Сезонні погодні умови та явища. Неприятливі погодно-кліматичні явища. Кліматичні особливості своєї місцевості.</p>	<p>Здоров'я і безпека</p> <p>Розуміє наслідки погодних умов на самопочуття та здоров'я людини. Усвідомлює вплив погодно-кліматичних явищ на безпеку людини</p>
<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: називає складові частини вод суходолу в межах України; формулює визначення понять «річка», «озеро», «болото», «підземні води», «водосховище», «канал», «меандри», «тераси», «водний режим», «річковий стік», «витрата води», «водні ресурси», «твердий стік», «паділля річки», «похил річки»; пояснює особливості живлення та водного</p>	<p>Тема 3. Води суходолу і водні ресурси</p> <p>1. Основні річкові басейни та системи України. Найбільші озера, водосховища та канали. Болота. Підземні води. Основні артезіанські басейни.</p> <p>2. Водні ресурси України, шляхи їх раціонального використання та охорони. Води суходолу своєї місцевості.</p>	<p>Здоров'я і безпека</p> <p>Розуміє вплив стану якості водних ресурсів на здоров'я людини. Усвідомлює значення водних ресурсів для створення сприятливого середовища життя.</p> <p>Громадянська відповідальність Робить висновки щодо необхідності заходів із охорони водних ресурсів України і своєї місцевості.</p>

	<p>режиму річок, озер;</p> <p><i>знаходить та показує</i> на картах різного масштабу: річкові системи: Дніпра, Сіверського Донця, Південного Бугу, Дністра, Дунаю, Західного Бугу; озера: Ялпуг, Сасик, Шацькі, Синевир; лимани: Дніпровсько-Бузький, Молочний, Дністровський; водосховища: Київське, Канівське, Кременчуцьке, Каховське, Дніпровське, Дніпродзержинське; Дністровське; Печенізьке; канали: Північнокримський, Дніпро – Донбас, Каховський; визначає падіння та похил річки; характеризує водні об'єкти України, шляхи раціонального використання водних ресурсів; порівнює гідрографічні особливості водних об'єктів; аналізує можливості використання водних ресурсів.</p> <p><i>усвідомлює</i> необхідність охорони водних ресурсів України; оцінює наявні водні ресурси своєї місцевості.</p>		
1 год	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>називає</i> основні чинники ґрунтоутворення та типи ґрунтів; <i>пояснює</i> умови ґрунтоутворення, особливості поширення ґрунтів.</p> <p><i>характеризує</i> ґрунтові ресурси України; <i>аналізує</i> карту ґрунтів України.</p> <p><i>робить</i> висновки щодо закономірностей поширення ґрунтів на рівнинній частині України та в горах; визначає вплив родючості ґрунтів на сільськогосподарську діяльність; оцінює заходи з підвищення родючості та охорони ґрунтів.</p>	<p>Тема 4. Ґрунти та ґрунтові ресурси</p> <p>1. Основні типи ґрунтів України, закономірності їх поширення.</p> <p>Ґрунтові ресурси України.</p>	<p>Громадянська відповідальність</p> <p>Знає і розуміє необхідність раціонального використання й охорони ґрунтів</p>

<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> видовий склад рослинності та представників фауни України; <i>наводить</i> приклади рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, та рослин й тварин занесених до Червоної книги України, ендемічних і зникаючих видів рослин й тварин; <i>характеризує</i> основні типи рослинного покриву України; <i>розпізнає</i> рослини, що занесені до Червоної книги України; <i>характеризує</i> фауністичний склад лісів, луків, степів, боліт, водойм; <i>розпізнає</i> тварин, які занесені до Червоної книги України; <i>аналізує</i> карту рослинного й тваринного світу України; <i>робить</i> висновки щодо закономірностей поширення основних типів рослинності та видів тварин в Україні; усвідомлює необхідність збереження та відновлення рослинності.</p>	<p>Тема 5. Рослинний та тваринний світ України Різноманітність рослинного та тваринного світу України. Закономірності поширення рослинного покриву та тварин в Україні. Рослинні угруповання. Червона та Зелена книги України. Рослинний та тваринний світ своєї місцевості. Природоохоронні території України.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність використання деяких властивостей рослин для зміцнення та профілактики здоров'я. Громадянська відповідальність Сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який: - розуміє необхідність раціонального використання рослинних і тваринних ресурсів; - усвідомлює наслідки впливу господарської діяльності людини на тваринний світ України та своєї місцевості.</p>
<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> чинники формування природних ландшафтів, природні країни, природні зони; пояснює на конкретних прикладах особливості взаємодії компонентів природи у ландшафті; <i>знаходить і показує</i> на картах різних масштабів природні зони, гірські країни, Чорне море, Азовське море; острови Зміїний, Джарилгач, нівоострови Кримський,</p>	<p>Тема 7. Ландшафти України 1. Природні зони України: мішаних лісів і широколистяних лісів, лісостепова, степова. Гірські ландшафти Українських Карпат і Кримських гір, особливості їх зміни з висотою, використання та охорона. 2. Природні умови і ресурси Чорного та Азовського морів, проблеми їх раціонального використання.</p>	<p>Здоров'я і безпека Усвідомлює необхідність дбайливого ставлення до довкілля (навколишнього середовища) як до потенційного джерела здоров'я, добробуту та безпеки людини. Дотримується правил безпечної поведінки в природі. Громадянська відповідальність Виявляє готовність до розв'язання проблем, пов'язаних із станом довкілля.</p>

Керченський, косу Арабатська ~~Т~~рілка,
Каркінітську затоку, Керченську протоку;
характеризує рівнинні лісові, лісостепові,
степові та гірські ландшафти, природні
комплекси морів; аналізує карту ландшафтів,
співвідношення природних та антропогенних
ландшафтів у своїй місцевості;

прогнозує наслідки впливу господарської
діяльності людини на природні особливості
ландшафтів; висловлює судження про
природно-ресурсний потенціал природних
комплексів

9 клас
«Україна у світі: населення, господарство»
(17 годин)

ВСТУП			
Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
1 год	<p>Учень/учениця: <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>розуміє</i> важливість знань з суспільної географії у розв'язанні актуальних навчальних та життєвих проблем; <i>аналізує і систематизує</i> самостійно опрацьовану інформацію географічного змісту, здобуту з різних джерел; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення.</p>	<p>Суспільна географія Карти суспільних явищ та процесів як інструмент опрацювання даних та отримання нової інформації. Способи зображення об'єктів на картах суспільних явищ.</p>	<p>Робота з інформацією: Використання карт суспільних явищ для вирішення навчальних проблем.</p>
РОЗДІЛ I. НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ І СВІТУ			

<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх; <i>бере</i> участь у прийнятті спільних рішень; <i>пояснює</i> демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України; <i>визначає</i> показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків у структурі населення країни (регіону);</p> <p><i>показує на карті і називає</i> країни, області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; <i>знаходить</i> інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей; <i>аналізує</i> статеві-вікові піраміди України та країн світу (на вибір);</p> <p><i>оцінює</i> важливість знань про демографічні процеси для соціально-економічного розвитку України та країн світу; <i>представляє</i> основні риси демографічної структури населення та господарської діяльності регіону (за статистичними даними та тематичними картами); <i>розуміє</i> зміст понять «демографія», «природний приріст», «демографічний вибух», «демографічна криза», «міграція», «демографічна політика», «міграційна</p>	<p>Тема 1. Демографічні процеси Чисельність населення. Природний рух населення: показники, чинники змінюваності народжуваності й смертності, просторові відмінності. Міграції: показники, чинники, напрямки. Біженці та внутрішньоопереміщені особи. Статеві-віковий склад населення, його просторові відмінності. Демографічна політика. Міграційна політика.</p>	<p>Дослідження: Взаємозв'язок показників природного приросту й економічного розвитку країн. Де працюють трудові мігранти з України?</p> <p>Робота з інформацією: Визначення регіонів світу з найбільшою українською діаспорою.</p> <p>Робота у групі для розв'язання проблем: Дискусія: які чинники найбільше впливають на народжуваність і смертність населення? Як зупинити демографічну кризу/ демографічний вибух в країні? Старіння населення: причини, наслідки, способи впливу.</p> <p>Проектна діяльність: Як поліпшити демографічну ситуацію у своїй місцевості?</p> <p>Практичні роботи: Аналіз статеві-вікових пірамід країн з різною демографічною ситуацією.</p>
--------------	--	--	--

	<p>політика»; <i>показує на карті</i> найбільші за лодністю країни, приклади регіонів і країн з демографічною кризою і демографічним вибухом, напрямки міграцій населення у світі; <i>використовує</i> карти, статистичні таблиці як джерело інформації; <i>використовує</i> картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>співвідносить</i> дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; <i>пояснює</i> з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг демографічних процесів у світі, в Україні, своїй місцевості; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх; <i>бере участь</i> у прийнятті спільних рішень.</p>		
<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує особливості розселення населення в окремих країнах та Україні; <i>розрізняє</i> міські і сільські населені пункти; <i>порівнює</i> рівень урбанізації в Україні і світі; <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок між густотою населення та геоекологічною ситуацією; <i>показує на карті і називає</i> регіони світу, країни, області в Україні з найбільшою і найменшою густотою населення та рівнем урбанізації, світові міста, найбільші міста в Україні; <i>визначає</i> показники урбанізованості</p>	<p>Тема 2. Розселення Густота населення. Типи населених пунктів. Урбанізація.</p>	<p>Дослідження: Як впливають на розселення населення в світі природні й соціально-економічні чинники? Чому відрізняються темпи й рівні урбанізації в різних країнах? Де сформувалися мегалополіси? Як функціонує агломерація? Аналіз відмінностей в інтенсивності процесу урбанізації в різних регіонах країни. Робота у групі для розв'язання проблем: Великі та малі міста: проблеми й способи їх вирішення. Практичні роботи:</p>

	<p>території; <i>оцінює і пояснює</i> вплив природних, демографічних і соціально-економічних чинників на територіальні відмінності густоти населення; <i>розуміє зміст понять</i> «розселення», «місто», «агломерація», «мегалополіс», «міграція», «демографічна політика», «міграційна політика»;</p> <p><i>показує на карті</i> приклади регіонів/ країн з високою і низькою густиною населення, різним рівнем і темпом урбанізації, мегалополісів, міст-мільйонників у світі, агломерацій в Україні; <i>використовує</i> карти, статистичні таблиці як джерело інформації; <i>використовує</i> картографічні і статистичні онлайн-сервіси та онлайн-ресурси для організації власних географічних досліджень; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення;</p> <p><i>співвідносить</i> дані карти, статистичного довідника, підручника з власним досвідом; <i>пояснює</i> з допомогою вчителя чи інших осіб перебіг процесу урбанізації у світі, в Україні, своїй місцевості; <i>бере участь у прийнятті</i> спільних рішень.</p>		<p>Порівняння рейтингів міст-мільйонників та міських агломерацій за людністю. Розв'язування задач: Визначення темпів урбанізації та рівня урбанізованості території. Визначення густоти населення.</p>
1 год	<p>Учень/учениця: <i>характеризує</i> національний склад населення України за сукупністю картографічних і статистичних матеріалів; <i>порівнює</i> етнічний склад населення регіонів</p>	<p>Тема 3. Етнічний, релігійний склад. Розселення народів. Національні меншини та етнічні групи в Україні. Світові релігії.</p>	<p>Робота з інформацією: Корінні народи в Україні. Світові релігії. Робота у групі для розв'язання проблем: Як в унітарній державі гарантувати права</p>

	<p>України;</p> <p><i>показує на карті і називає</i> однопонаціональні й багатонаціональні країни, райони розселення національних меншин в Україні;</p> <p><i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію, що характеризує етнічний та релігійний склад населення України й окремих країн;</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших етносів, національностей;</p> <p><i>характеризує</i> найпоширеніші релігійні конфесії в Україні;</p> <p><i>оцінює</i> важливість толерантного ставлення до представників інших релігійних громад.</p>	<p>Міжетнічні і міжконфесійні конфлікти.</p>	<p>національних меншин?</p>
<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця:</p> <p><i>визначає</i> показники безробіття;</p> <p><i>показує на карті і називає</i> області в Україні з найбільшою і найменшою кількістю трудових ресурсів;</p> <p><i>знаходить</i> у різних джерелах інформацію про проблеми зайнятості населення світу, окремих країн та України;</p> <p><i>усвідомлює</i> важливість знань про трудові ресурси і зайнятість населення для соціально-економічного розвитку країни.</p>	<p>Тема 4. Трудові ресурси</p> <p>Працездатне населення: кількісні і якісні показники.</p> <p>Грамотність, освіченість населення.</p> <p>Безробіття.</p>	<p>Дослідження:</p> <p>Обговорення наслідків та методів попередження безробіття в Україні (за статистичними даними).</p> <p>Просторові відмінності кількості трудових ресурсів в Україні.</p> <p>Проектна діяльність:</p> <p>Характеристика структури зайнятості населення України порівняно з окремими країнами Європи.</p> <p>Практичні роботи:</p> <p>Порівняльна характеристика трудових ресурсів України й однієї з країн Європи.</p> <p>Розв'язування задач:</p> <p>Визначення частки зайнятих і безробітних.</p>

РОЗДІЛ II. НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА ЕКОНОМІКА

<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>використовує</i> карту як джерело інформації; <i>логічно</i> структурує власне повідомлення; <i>пропонує</i> правила взаємодії в групі і дотримується їх; <i>бере</i> участь у прийнятті спільних рішень; <i>пояснює</i> демографічну ситуацію, що склалася в різних регіонах України; <i>визначає</i> показники народжуваності, смертності, природного й механічного руху, частки жінок і чоловіків у структурі населення країни (регіону); <i>показує на карті і називає</i> країни, області України з найбільшою і найменшою кількістю населення, природним приростом, країни з найбільш численною українською діаспорою; <i>знаходить</i> інформацію з різних джерел, що характеризує населення світу й окремих країн, України та її областей; <i>аналізує</i> статево-вікові піраміди України та країн світу (на вибір);</p>	<p>Тема 1. Економіка Види економічної діяльності та сектори. Національна економіка. Чинники спеціалізації країн. Міжнародний поділ праці. Глобалізація і формування світового господарства. Типізація країн світу за рівнем економічного розвитку. Індекс людського розвитку. Картографічні та статистичні методи дослідження глобальної, регіональної та національної економіки.</p>	<p>Робота з інформацією: Що таке КВЕД і як з ним працювати? Рейтинги країн за обсягом ВВП та UPR: джерела інформації, причини розбіжностей. Практичні роботи: Групування країн за показниками обсягів виробництва товарів і послуг, структурою виробництва і зайнятості населення. Користування моделями: Характеристика країни за секторальною структурою її економіки.</p>
<p>2 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>показує на карті:</i> країни-лідери за обсягом виробництва зерна, олійних, волокнистих, цукристих культур, м'яса, молока, вовни; основні райони вирощування пшениці, кукурудзи, соняшнику, ріпаку, сої, пукрових буряків в Україні; приклади центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні; <i>виявляє</i> самостійно/ за допомогою вчителя: взаємозв'язок між рівнем економічного</p>	<p>Тема 2. Просторова організація первинного економіки виробництва сектора</p> <p>1. Сільське господарство як вид економічної діяльності: чинники розвитку й розміщення, зональність світового сільського господарства. Найбільші країни-виробники зернових, технічних культур. Розміщення в Україні виробництва</p>	<p>Дослідження: Як і чому змінювалися упродовж десятиліть обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в Україні? Що впливає на спрямування інвестицій транснаціональної корпорації у розроблення родовищ палива/руд у країнах світу? Які країни розробляють родовища мінеральних ресурсів у Світовому океані, в екстремальних кліматичних</p>

<p>розвитку країни та продуктивності агровиробництва; вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвиток і розміщення видобувних виробництв; <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя картосхеми зональної спеціалізації сільського господарства на основі політичної карти світу; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя інформацію про: взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування спеціалізації рослинництва й тваринництва; вибір родовищ мінеральних ресурсів для розроблення; роль виробництв первинного сектора в економіці країни; <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв; <i>бере</i> активну участь у комунікації, використовуючи прийоми комунікативної взаємодії.</p>	<p>зернових і технічних культур, картоплі, овочів, фруктів і ягід, продукції тваринництва. Місце України на світових ринках продовольства.</p> <p>2. Добувна промисловість. Чинники розміщення виробництв, найбільші у світі і в Україні: басейни/райони видобування нафти й природного газу, вугілля, руд чорних і кольорових металів. Сучасні тенденції просторової організації виробництв первинного сектора економіки.</p>	<p>умовах? Моделювання: Розроблення структури агровиробництва у межах природних зон світу. Користування моделями: Визначення складу груп країн-лідерів за обсягом виробництва видів сільськогосподарської продукції за картосхемою зональної спеціалізації сільського господарства світу. Робота з інформацією: Аналіз тематичних карт і статистичної інформації щодо виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах України. Визначення за статистичною інформацією і картами змін у географії вирощування сільськогосподарських культур в Україні під впливом глобального потепління. Інтерпретація статистичних даних для визначення місця України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини. Аналіз статистичної інформації щодо зміни складу груп країн лідерів з видобування нафти й природного газу. Робота у групі для розв'язання проблем: Які напрямки аграрного виробництва в Україні доцільно визначити як пріоритетні?</p>
--	---	---

			<p>Проектна діяльність: Оптимізування структури посівних площ у своїй місцевості/територіальній громаді.</p> <p>Практичні роботи: Визначення основних зернових і технічних культур, що їх вирощують у помірному й тропічному кліматичних поясах, та обґрунтування встановлених відмінностей</p>
5 год	<p>Учень/учениця аналізує зміст понять «паливно-енергетичний баланс», «металургійний комбінат», «спеціалізація», «кооперування», «комбінування», «транснаціоналізація», «промисловий центр» «промисловий район», «кластер»; показує на карті країни-лідери за обсягом виробництва електроенергії, сталі, алюмінію, міді, полімерів, мінеральних добрив, автомобілів, авіакосмічної техніки, електронної продукції, текстилю, одягу, цукру, олії, вершкового масла, приклади центрів/районів виробництва цих видів продукції в Україні; виявляє самостійно/ за допомогою вчителя - взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни та обсягом і структурою виробництва металів, полімерів, ліків, машин і устаткування; - вплив глобалізації/транснаціоналізації на розвитку виробництв вторинного сектора економіки; створює в групі, з допомогою вчителя</p>	<p>Тема 3. Просторова організація виробництв вторинного сектора економіки</p> <p>1.. . Електроенергетика Типи електростанцій, основні чинники їх розташування. Найбільші країни-виробники електроенергії в світі.</p> <p>2. Металургійне виробництво. Роль металургії в економіці, технології, чинники розташування підприємств. Місце України серед найбільших країн- виробників чорних і кольорових металів.</p> <p>3. Хімічне виробництво Значення хімічних виробництв, чинники розміщення. Місце України серед основних країн-виробників мінеральних добрив, полімерів, ліків.</p> <p>4. Виробництво машин та</p>	<p>Дослідження: Переваги використання вторинної сировини для виробництва металів. Місце України на світових ринках кольорових металів. Україна поміж космічних держав світу. Де пошитий одяг, який купує моя сім'я?</p> <p>Моделювання: Створення картосхем «Автомобілебудування в Україні: центри, кластери»; «Швейні фабрики на карті України». Робота з інформацією: Аналіз діаграм «Структура виробництва електроенергії в країнах світу» Порівняння площі ріллі й обсягу виробництва мінеральних добрив у країнах світу. Аналіз динаміки показників виробництва й експорту насіння олійних культур та олій в Україні. Робота у групі для розв'язання проблем: Транснаціональні корпорації в Україні: позитивні й негативні економічні,</p>

	<p>картосхеми сучасних форм просторової організації виробництв вторинного сектора економіки; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країнах та місця розташування підприємств вторинного сектора економіки; <i>характеризує</i> за планом (алгоритмом) з допомогою вчителя сучасну просторову організацію електроенергетики, чорної металургії, металургії алюмінію й міді, хімічних, текстильних, швейних виробництв.</p>	<p>устаткування Роль машинобудування, різноманітність підприємств, чинники розміщення. Місце України серед країн-виробників авіакосмічної техніки, легкових автомобілів, морських суден, верстатів, робототехніки, комп'ютерів, смартфонів.</p> <p>5. Виробництво тканин, одягу, взуття. Виробництво харчових продуктів. .Основні країни-виробники тканин, одягу й взуття, сучасні тенденції на глобальних ринках. Розвиток і розташування підприємств з виробництва тканин, одягу і взуття в Україні. Народні промисли в Україні. Вплив глобалізації та національних традицій на розташування підприємств з виробництва харчових продуктів та напоїв в Україні і світі.</p>	<p>соціальні, екологічні наслідки. Розташування фармацевтичного виробництва в Україні: велике, середнє чи мале місто/селище? Дискусія: Металургійний комбінат чи міні-завод з виробництва металу? Малий бізнес у виробництві харчових продуктів: переваги й ризики. Проектна діяльність: Локації ВЕС і СЕС на кліматичній карті України. Кооперування підприємців у своїй громаді. Практичні роботи: Позначення на контурній карті найбільших центрів виробництва транспортних засобів, промислового обладнання, сільськогосподарської техніки, електротехнічної та електронної продукції в Україні. Користування моделями: Ідентифікування форм просторової організації виробництва машинобудівної продукції (райони, кластери, центри тощо) в Україні, своїй місцевості. Екскурсія: Промислове підприємство у своєму місті/селищі/селі.</p>
<p>3 год</p>	<p><i>аналізує зміст понять</i> «світове місто», «фінансовий центр», «офшор», «аутсорсинг»; <i>показує на карті:</i> світові міста – найбільші міжнародні фінансові центри (Лондон, Нью-Йорк,</p>	<p>Тема 4. Просторова організація виробництв третинного сектора економіки 1. Транспорт та торгівля</p>	<p>Робота з інформацією: Аналіз карт транспорту світу й України. Аналіз рейтингів «Найбільші банки світу», «Найбільші товарні й фондові біржі</p>

<p>Сінгапур, Сянган (Гонконг), Токіо, Шанхай, Мумбаї, Франкфурт-на-Майні тощо); приклади країн-офшорів, країн-лідерів на ринку програмного забезпечення, технополісів і технопарків у країнах світу та в Україні;</p> <p><i>виявляє самостійно/ за допомогою вчителя взаємозв'язок між рівнем економічного розвитку країни і рівнем розвитку економіки і обсягом фінансових послуг у країні; створює в групі, з допомогою вчителя навчальні моделі «технополіс», «ІТ-кластер», «туристичний кластер»; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування рівня розвитку в країні та місця розташування транспортних хабів, торговельних центрів, туристичних та ІТ-кластерів, технопарків і технополісів; характеризує з допомогою вчителя просторову організацію транспорту, туризму, комп'ютерного програмування, науки, фінансових послуг як видів економічної діяльності у світі й в Україні.</i></p>	<p>Види транспорту, чинники їх розвитку. Особливості транспортної системи України. Форми торгівлі. Сучасні тенденції розвитку торгівлі в Україні.</p> <p>2. Туризм Види туризму, чинники й особливості розвитку в регіонах, країнах. Туристичні райони і кластери в Україні.</p> <p>3. Наука. Фінансові послуги. Комп'ютерне програмування. Види фінансових послуг, світові фінансові центри, країни-інвестори, країни-офшори. Україна на світовому ринку фінансових послуг. Особливості розташування фінансових установ в Україні. Комп'ютерне програмування як вид економічної діяльності. Україна на світовому ринку фінансових та комп'ютерних послуг.</p>	<p>світу», «Найбільші за площею виставкові центри»); Дослідження: Де в Україні функціонують технопарки? Чому в Україні пришвидшено розвивається ІТ- аутсорсинг? Моделювання: Створення просторової моделі (плану, схеми) транспортного хабу, технополісу, ІТ-кластеру, туристичного кластеру; Робота у групі для розв'язання проблем: Як оптимізувати роботу транспорту у своїй громаді? Як поліпшити профіль (спеціалізацію), розміри, розташування закладів торгівлі у своїй місцевості? Проектна діяльність: Розроблення проекту туристичного кластера свого населеного пункту, територіальної громади. Практичні роботи: Позначення на контурній карті трансконтинентальних магістралей, транспортних хабів/найбільших за вантажообігом морських і авіа- портів. Аналіз статистичної інформації щодо міждержавних потоків туристів і доходів від туризму. Екскурсії: Віртуальна екскурсія в один з туристичних районів/кластерів.</p>
---	---	---

--	--	--

Дискусії:

Переваги й недоліки транзитності транспортної системи України.

Технопарк у своїй місцевості: можливості, профіль, проблеми.

Користування моделями:

Ідентифікування форми просторової організації прикладних наукових досліджень в Україні,

своїй місцевості (технополіс, технопарк, інноваційний парк, інкубатор, університетське містечко тощо).

10 клас
«Географія: регіони та країни»
(17 годин)

Розділ I. Географічна карта та робота з нею			
Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Вступ			
1 год	<p>Учень/учениця: <i>створює</i> з допомогою вчителя навчальну картографічну модель регіонального поділу світу; <i>використовує</i> з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування поділу регіону на субрегіони на прикладі Європи; <i>розпізнає</i> з допомогою вчителя місце України на карті субрегіонів та геополітичній карті світу.</p>	<p>Регіони і субрегіони світу (за класифікацією ООН).</p>	<p>Робота з інформацією: Політична карта світу: регіони і субрегіони світу за класифікацією ООН. Практична робота: Позначення на контурній карті регіонів і субрегіонів світу. Користування моделями: Аналіз геополітичної карти світу, оцінка місця України на ній.</p>
Регіони світу			
3 год	<p>Учень/учениця: <i>створює</i> в групі, з допомогою вчителя навчальну модель «економічна карта-мозаїка Америки»; <i>використовує</i> самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для оцінювання впливу постіндустріального (інформаційного) суспільства на якість життя людини; <i>характеризує</i> з допомогою вчителя національну економіку США.</p>	<p>Тема 1. Америка Політична карта регіону. Особливості структури національних економік Північної і Латинської Америки. США – лідер світової економіки. Природні умови і ресурси. Населення. Господарство Бразилія. Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p>Робота з інформацією: Аналіз текстової, числової інформації: основні експортні товари/послуги країн Америки. Аналіз статистичної інформації: зміна частки США у валовому продукті світу в XXI ст. Практичні роботи: Групування країн Америки за ІЛР. Порівняння секторальної структури національних економік країн Америки.</p>

			<p>Дослідження: Як функціонує ТНК (на прикладі однієї з американських корпорацій)? Наука у США як пріоритетний вид економічної діяльності та чинник розвитку країни. Досвід реалізації урядом США політики збалансованого (сталого) розвитку.</p> <p>Моделювання: Створення навчальної моделі «економічна карта-мозаїка Америки».</p> <p>Екскурсії: Віртуальна (використання картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів) екскурсія одним з великих міст/ малих міст/ технопарків США. Віртуальна екскурсія національними парками США.</p>
3 год	<p>Учень/учениця: створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя чи інших осіб матеріальні навчальні моделі для дослідження; бере активну участь у комунікації в процесі розроблення проєкту створення спільного підприємства; презентує результати досліджень; використовує уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування конкурентних переваг азійських країн на світових ринках товарів і послуг; характеризує з допомогою вчителя національні економіки Японії, Китаю, Індії, Республіки Корея.</p>	<p>Тема 3. Азія</p> <p>Особливості соціально- економічного розвитку субрегіонів і країн Азії.</p> <p>Республіка Корея Природні умови і ресурси. Населення. Господарство.</p> <p>Китай Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p>Робота з інформацією: Визначення за даними Державної служби статистики України провідних країн Азії в експорті й імпорті товарів і послуг, надходженні прямих іноземних інвестицій.</p> <p>Дослідження: Як конкурують в Україні виробники автомобілів/смартфонів/комп'ютерної техніки з Японії, Китаю і США? Трудові ресурси Індії: контрасти якості, продуктивності.</p> <p>Практичні роботи: Визначення за економічними картами</p>

			<p>шкільного атласу видів економічної діяльності, які сконцентровано в Західній, Північній, Східній Азії.</p> <p>Робота у групі для розв'язання проблем: Теплова енергетика країн Азії: вплив на глобальне потепління.</p> <p>Проектна діяльність (за вибором): Японія - економіка знань і традицій. Китай – друга економіка світу. Індія – країна великих можливостей і контрастів. Республіка Корея – шлях розвинутої країни. Створюємо спільне українсько-китайське/ українсько-японське/ українсько-індійське/ українсько-корейське (на вибір) підприємство (вид діяльності, продукція, переваги розташування в Україні, у своєму регіоні).</p> <p>Користування моделями: Модель південнокорейського економічного дива: досвід для України.</p> <p>Розв'язування задач: Визначення вартості перельоту з України до Японії через авіахаби країн Азії з використанням онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів..</p>
2 год	<p>Учень/учениця: створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя моделей структури економіки однієї з найменш розвинених країн і однієї з країн, що демонструє високі темпи суспільного розвитку (схеми, картосхеми);</p>	<p>Тема 4. Африка</p> <p>Різноманітність, багатоукладність, моноспеціалізація національних економік.</p> <p>Єгипет</p> <p>Природні умови і ресурси. Населення.</p>	<p>Дослідження: Неоднорідна Африка: пояси розвитку і зони відчаю. Чому зростання економіки мало впливає на доходи населення в країнах Африки?</p> <p>Робота з інформацією:</p>

	<p><i>бере активну участь у комунікації в процесі пошуку способів вирішення демографічної, продовольчої проблем у країнах Африки; презентує приклади власного досвіду придбання, споживання/використання товарів, послуг з країн Африки; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для обґрунтування причин і наслідків моноспеціалізації, багатокладності країн Африки; характеризує з допомогою вчителя населення й економіку країни, що розвивається; презентує, обговорює можливості для розвитку українського бізнесу в країнах Африки, оцінює конкурентні переваги.</i></p>	<p>Господарство</p>	<p>Аналіз інформації про ВВП і ВВП на 1 особу в країнах Африки. Африка – регіон протистояння економічних інтересів країн Азії Європи, Америки (Китаю, Індії, Туреччини, Росії, Євросоюзу, США та ін.) Робота у групі для розв'язання проблем: Як подолати демографічну й продовольчу проблем в країнах Африки? Проектна діяльність: Ангола: багата країна, бідний народ Українська присутність в Африці – спосіб реалізації потенціалу України, підвищення її конкурентоспроможності. Практичні роботи: Групкування країн Африки за моноспеціалізацією виробництва первинного сектора економіки.</p>
<p>3 год</p>	<p>Учень/учениця: <i>створює самостійно / в групі, з допомогою вчителя модель просторової організації виду економічної діяльності в Україні (картосхему); бере активну участь у комунікації в процесі вирішення проблеми призупинення трудової міграції з України в країни Європи; використовує самостійно або з допомогою вчителя уявлення про взаємозв'язки об'єктів і явищ для визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки в Україні, участі в інтеграційних процесах;</i></p>	<p>Тема 5. Європа Типи країн. Сучасні тенденції суспільного розвитку економічно розвинених країн. Німеччина Природні умови і ресурси. Населення. Господарство. Польща Природні умови і ресурси. Населення. Господарство.</p>	<p>Дослідження: Як живе пересічний європеєць (якість життя, цінності)? Як змінилася Польща після вступу до ЄС? Робота з інформацією: Аналіз статистичних даних щодо структури та географії експорту товарів і послуг з України. Робота у групі для розв'язання проблем: Як призупинити трудову міграцію з України? Проектна діяльність: Німеччина – економічний «двигун» Європейського Союзу.</p>

	<p><i>характеризує з допомогою вчителя тенденції суспільного розвитку Європи, населення й господарство Німеччини, Польщі, України, використовуючи відповідну наукову термінологію; прогнозує перспективи розширення економічних зв'язків України з країнами Європи в рамках набуття членства в Європейському Союзі.</i></p>		<p>Польща: самобутність країни в європейській сім'ї. Пріоритетні напрями розвитку підприємництва (напрями розвитку економіки) в Україні. Як сформувати в Україні «економіку знань»? Практичні роботи: Позначення на контурній карті країн ЄС. Складання й аналіз картосхеми одного з видів економічної діяльності в Україні («ІТ- кластери», «Туристичні кластери», «Центри фармацевтичного виробництва» тощо) Екскурсії: Віртуальна/реальна екскурсія на одне з підприємств в Україні з інноваційними технологіями виробництва.</p>
1 год	<p><i>називає чинники міжнародної спеціалізації країни; показує на карті: райони видобутку корисних копалин на території Австралії (кам'яного вугілля, залізних, алюмінієвих, мідних руд, золота); найбільші промислові осередки Австралії (Південно-Східний, Південно-Західний); найбільші морські порти (Мельбурн, Сідней, Перт, Брісбен); світові міста в Австралії (Сідней, Мельбурн). аналізує динаміку природного та механічного руху населення країни; проектує вплив демографічних та міграційних процесів на працересурсний поте-</i></p>	<p>Тема 6. Австралія й Океанія Особливості соціально економічного розвитку регіону. Австралія - регіональний лідер. Природні умови і ресурси. Населення. Господарство</p>	<p>Дослідження 1. Національні парки Австралії як об'єкти міжнародного туризму. 2. Розвиток Західної Австралії у контексті зростання глобального попиту на природні ресурси. Канберра – політико-адміністративний центр країни. 3. Нова Зеландія – високорозвинена країна зі сприятливими умовами для ведення бізнесу. 4. Країни Океанії – регіон екзотичного туризму.</p>

	<p>нціал країни; <i>дає оцінку</i> забезпеченості мінеральними ресурсами країни; <i>складає</i> комплексну економіко-географічну характеристику Австралії; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>використовує</i> тематичні карти для обґрунтування особливостей системи розселення та розміщення виробництва товарів і послуг у межах країни; <i>знаходить</i> та <i>систематизує</i> необхідну інформацію для характеристики країни; <i>пояснює</i> особливості зональної спеціалізації сільського господарства та розміщення основних осередків добувної та обробної промисловості в країні; <i>характеризує</i> структуру експорту та імпорту товарів та послуг країни; <i>обґрунтовує</i> основні напрямки експорту сировини та імпорту капіталу й технологій; <i>висловлює</i> власні судження щодо перспектив економічного розвитку країн.</p>		
<p>1 год</p>	<p><i>називає</i> глобальні проблеми людства; <i>характеризує</i> поширення глобальних проблем та їх прояв на території України; складники та основні положення концепції сталого розвитку; <i>аналізує</i> сутність, причини виникнення особливості розвитку сучасних глобальних проблем; <i>оцінює</i> наслідки прояву глобальних проблем для окремих регіонів і країн світу;</p>	<p>Глобальні проблеми людства Поняття про глобальні проблеми людства, причини їх виникнення. Сталий розвиток – стратегія людства на XXI століття.</p>	<p><i>Робота у групі для розв'язання проблем:</i> Дискутує щодо шляхів розв'язання глобальних проблем людства та їх прояву у своїй місцевості. <i>Пропонує і обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем у своєму регіоні.</p>

	роль світової громадськості та міжнародних організацій у їх розв'язуванні; <i>обґрунтовує</i> можливі шляхи подолання глобальних проблем.		
Розділ II. Географічна карта та робота з нею			
1 год	<i>називає</i> джерела географічної інформації, елементи карти; пояснює відмінності між різними видами карт, картографічними проекціями; <i>розпізнає</i> види карт за просторовим охопленням, масштабом, змістом і призначенням; характеризує методи і засоби отримання географічної інформації з загальногеографічних і тематичних карт; <i>визначає</i> об'єкти, напрямки, відстані, географічні координати за навчальними картами; вміє користуватися навчальними картами й атласами, картографічними інтернет-джерелами; <i>застосовує</i> сучасні навігаційні системи на практиці; <i>оцінює</i> значення джерел географічної інформації для життєдіяльності людини.	Тема 1. Географічна карта 1. Елементи карти, картографічні проекції та види спотворень на географічних картах. Способи зображення географічних об'єктів та явищ на картах. Класифікація карт. Геоінформаційні та сучасні навігаційні системи.	<i>Використовує</i> сучасні навігаційні системи для власної безпеки та безпеки інших. <i>Отримує</i> та аналізує інформацію щодо природних і соціальних явищ та процесів із широкого кола джерел географічної інформації
2 год		Тема 2. Топографічні карти 1. Читання та практичне використання топографічних карт. Плани міст, схеми руху транспорту. 2. Визначення напрямків, відстаней, площ, географічних і прямокутних координат, висот точок за топографічною картою.	<i>Аналізує</i> зміст топографічних карт. <i>Читає</i> інформацію з топографічних карт. Робота у групі для розв'язання проблем: Системи координат. Як ними користуватися? Як прив'язати фрагмент топографічної карти до карти України? Проектна діяльність: Топографічна карта у моему житті (навігація). Практичні роботи: Визначення координат вибраних точок на карті України.

II клас
«Географічний простір Землі»
(17 год)

Години	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учня/учениці	Пропонований зміст навчального предмета	Види навчальної діяльності
Розділ I. Загальні закономірності географічної оболонки Землі			
1 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> види рухів Землі, параметри та наслідки осьового й орбітального рухів планети; <i>розпізнає</i> на схемах руху Землі точки сонцестоянь і рівнодення; <i>знає</i> межі поясів освітленості, види часу; <i>установлює</i> послідовність зміни пір року у Північній та Південній півкулі, причини зміни пір року; <i>використовує</i> знання про силу Коріоліса для пояснення причин формування пасатів, циклонів та антициклонів, течій; <i>розв'язує задачі</i> на визначення місцевого і поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного; <i>оцінює</i> пізнавальну та конструктивну роль знань про рухи Землі</p>	<p>Тема 1. Рухи Землі та їх географічні наслідки і параметри</p> <p>Форма та розміри Землі. Геоїд. Осьовий (добовий) рух Землі та його наслідки. Добова ритміка в географічній оболонці. Основні види часу. Визначення місцевого та поясного часу, перехід від місцевого часу до поясного. Пояси освітленості на Землі. Сила Коріоліса. Змінюваність висоти Сонця над горизонтом та тривалості світлового дня. Орбітальний рух Землі: основні характеристики, географічні наслідки. Причини зміни пір року. Зміна пір року у Північній та Південній півкулях.</p>	<p>Дослідження: 1. Моделювання природних явищ на Землі у дні рівнодень та сонцестоянь. Прояви сили Коріоліса на річках своєї місцевості</p>

1 год	<p>Учень/учениця: пояснює зміст поняття «антропосфера»; наводить приклади прояву основних закономірностей географічної оболонки; розрізняє складові географічної оболонки; характеризує сучасний етап розвитку географічної оболонки; розуміє значення географічних знань для збереження навколишнього середовища</p>	<p>Тема 2. Географічна оболонка Землі</p> <p>Склад, межі та будова географічної оболонки. Закономірності географічної оболонки. Сучасний етап розвитку географічної оболонки. Антропосфера.</p>	
1 год	<p>Учень/учениця: називає складові літосфери, структурні елементи літосферних плит; пояснює поняття «геологічне середовище людства», механізми руху літосферних плит, виникнення землетрусів, вулканів, зсувів, формування рельєфу; формулює закономірності поширення форм рельєфу, мінеральних ресурсів; визначає тектонічні структури за формами рельєфу і основними видами корисних копалин (на основі тематичних і комплексних карт); обґрунтовує розташування основних форм рельєфу на материках, в океанах, на території України; порівнює тектонічну будову, рельєф, корисні копалини материків, їх частин; характеризує процеси в надрах і на поверхні Землі, їхні наслідки; використовує тектонічну карту для визначення ступеня загрози сейсмічних явищ на материках і території України; моделює комплекс заходів для протидії</p>	<p>Тема 3. Геологічне середовище людства</p> <p>Ресурсні властивості літосфери. Мінеральні ресурси як чинник розташування видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв. Забезпеченість мінеральними ресурсами. Вплив людини на літосферу. Глобальна ресурсна проблема людства.</p>	<p>Практичні роботи: Встановлення за тематичними картами материків та України зв'язку між тектонічними структурами, рельєфом, мінеральними ресурсами і густотою населення, розташуванням видобувних, матеріало-, паливомістких виробництв.</p> <p>Дослідження: Причини заселення схилів вулканів. Сучасні вимоги до будівництва у районах з високою сейсмічністю</p>

	<p>появі й розвитку зсуву, осипища; встановлює за тематичними картами зв'язок між тектонічними структурами, рельєфом, корисними копалинами і густотою населення, розташуванням видобувних і матеріало-, паливомістких виробництв; розв'язує задачі на визначення показника забезпеченості країни окремими видами мінеральних ресурсів; визначає рівень безпеки проживання в районах з різною інтенсивністю вулканічних, сейсмічних, гравітаційних явищ; робить висновки про вплив геологічних процесів і рельєфу на розміщення населення, господарську діяльність; оцінює наслідки загострення ресурсної проблеми на планеті</p>		
<p>1 год</p>	<p>Учень/учениця: називає складники атмосфери, кліматотвірні чинники й типи клімату; наводить приклади взаємодії атмосфери з літосферою, гідросферою, біосферою; читає синоптичні та кліматичні карти, графіки зміни (добової, місячної, річної) температури повітря, діаграми хмарності та розподілу опадів, рози вітрів; розрізняє погоду під час проходження циклону, антициклону, холодного і теплогo атмосферних фронтів; пояснює механізм утворення глобальних і місцевих систем потоків у тропосфері; визначає типи клімату за кліматограмами; встановлює сукупність чинників, що формують клімат певної місцевості;</p>	<p>Тема 4. Атмосфера та системи Землі</p> <p>Ресурсний потенціал атмосфери. Енергетичні кліматичні ресурси як чинник розвитку відновлюваної енергетики. Агрокліматичні ресурси та їх вплив на спеціалізацію сільського господарства. Кліматичні зміни на планеті.</p>	<p>Практичні роботи: Визначення середніх температур та амплітуди їх коливань за добу, місяць, рік. Аналіз рози вітрів.</p> <p>Дослідження: Ресурсний потенціал атмосфери своєї місцевості та приклади його використання. Система протидії засухам у своїй місцевості</p>

	<p><i>характеризує</i> типи клімату; <i>порівнює</i> клімат окремих регіонів на материках і території України; <i>обґрунтовує</i> вплив агрокліматичних ресурсів на спеціалізацію рослинництва; <i>оцінює</i> ресурсні властивості атмосфери, рівень безпеки проживання в районах поширення атмосферних стихійних явищ; <i>усвідомлює</i> загрози кліматичних змін і забруднення атмосфери; <i>пропонує</i> способи розв'язування проблеми глобального потепління</p>		
1 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> складові Світового океану, найбільші гідрографічні об'єкти материків, Ук раїни; <i>формулює</i> залежність між тектонічною, геологічною будовою, рельєфом, кліматом і водами суходолу; <i>знає</i> формулу обрахунку показника забезпеченості водними ресурсами; <i>розпізнає</i> на контурних картах різного масштабу частини Світового океану, найбільші річки, озера; <i>класифікує</i> річки, озера, болота, льодовики за різними критеріями; <i>складає</i> характеристику вод певного регіону (країни) та України; <i>порівнює</i> водозабезпеченість окремих регіонів світу, України; <i>аналізує</i> систему течій у Світовому океані, густоту і конфігурацію річкової мережі території, режим річок; <i>установлює</i> взаємозв'язок між</p>	<p>Тема 5. Гідросфера та системи Землі</p> <p>Ресурсний потенціал Світового океану та вплив людства на стан океанічних вод, запаси мінеральних, біологічних ресурсів.</p> <p>Взаємозв'язок геологічної будови, рельєфу і річкової мережі території. Вплив геологічних процесів на формування озер, пластів підземних вод. Взаємозв'язок клімату і вод суходолу.</p> <p>Прісна вода як ресурс і чинник розміщення населення та виробництва. Водозабезпеченість регіонів і країн світу. Чинники дефіциту води. Сучасні системи очищення води. Опріснення морської води</p>	<p>Практична робота: Складання та аналіз схеми системи течій у Світовому океані; порівняння впливу холодної та теплої океанічних течії на клімат одного з материків.</p> <p>Дослідження: Система протидії паводкам, повеням, селям і лавинам в окремих районах України.</p> <p>Карстовий рельєф як приклад взаємодії геосфер.</p> <p>Прозорість води у річці (озері, ставку): від чого залежить і чому змінюється?</p>

	<p>літосферою, атмосферою, гідросферою на прикладі окремих ландшафтів своєї місцевості; <i>використовує</i> фізичні й топографічні карти для характеристики гідрографічних об'єктів; <i>застосовує</i> гідрографічні поняття для опису (характеристики) водних об'єктів; <i>розв'язує</i> задачі на визначення показника водозабезпеченості території; <i>оцінює</i> ресурси Світового океану та прісних вод на суходолі, вплив запасів водних ресурсів на розташування водомістких виробництв; <i>усвідомлює</i> загрози забруднення вод Світового океану і суходолу, вплив якості води на здоров'я людей; <i>пропонує</i> способи розв'язання проблеми забруднення річок і водойм своєї місцевості</p>		
1 год	<p>Учень/учениця: <i>називає</i> складові біосфери, типи ґрунтів, ґрунтотвірні чинники; <i>наводить приклади</i> взаємодії біосфери з літосферою, атмосферою, гідросферою.; <i>читає</i> карти природних зон, ґрунтів; <i>розрізняє</i> типи ґрунтів за основними характеристиками; <i>визначає</i> природні зони за основними типами ґрунтів, типовими рослинами і тваринами; <i>встановлює</i> сукупність чинників, що формують ґрунти, рослинність і</p>	<p>Тема 6. Біосфера та системи Землі Закономірності поширення живих організмів на суходолі і в океанах. Біологічні ресурси. Вплив ґрунтів на спеціалізацію господарства регіону, країни.</p>	<p>Дослідження Деградовані ґрунти: причини і перспективи використання. Чинники порушення широтної зональності на території України</p>

	<p>тваринний світ певної місцевості; <i>характеризує</i> типи ґрунтів, природні зони; <i>обґрунтовує</i> вплив ґрунтів на спеціалізацію рослинництва; <i>оцінює</i> ресурсні властивості біосфери; <i>визначає</i> рівень безпеки проживання в районах поширення отруйних рослин, окремих видів хижих та отруйних тварин; <i>усвідомлює</i> загрози зменшення біорізноманіття, виснаження, забруднення ґрунтів. <i>пропонує</i> способи збереження родючості ґрунтів, видового складу рослинності і тваринного світу</p>		
--	--	--	--

Розділ II. Загальні суспільно-географічні закономірності світу

<p>1 год</p>	<p><i>формулює</i> визначення понять «географічний простір», «світосистема»; <i>називає</i> підсистеми світосистеми; <i>складає</i> схему світосистеми; <i>характеризує</i> географічний простір; <i>обґрунтовує</i> роль географічного простору у світосистемі; <i>усвідомлює</i> глобальну єдність у системі «суспільство – природа»</p>	<p>Тема 1. Географічний простір</p> <p>Функціонально-компонентний склад світосистеми: демографо-екологічна, економічна, інформаційно-технологічна, соціально-культурна, політична підсистеми.</p> <p>Географічний простір, його системоутворювальна роль та характеристики</p>	
---------------------	---	---	--

<p>2 год</p>	<p><i>формулює</i> поняття «демографічний перехід», «демографічне старіння»; <i>знає</i> фази демографічного переходу; <i>пояснює</i> причини демографічних явищ просторові відмінності показників природного й механічного руху, вплив конфесійної, етнічної, соціальної структури населення на процеси відтворення і міграції; <i>наводить приклади</i> країн з різними типами відтворення населення; <i>розпізнає</i> за статеві-віковими пірамідами країни різних типів відтворення населення; <i>характеризує</i> фази демографічного переходу; <i>читає</i> карти населення; <i>обчислює</i> демографічні показники; <i>аналізує</i> текстові, картографічні і статистичні матеріали з метою порівняння процесів відтворення населення; <i>установлює</i> просторові відмінності демографічних процесів за картами; <i>обґрунтовує</i> особливості перебігу демографічних процесів у країнах з різним рівнем економічного розвитку; <i>прогнозує</i> зміни чисельності населення, статевої та вікової структури на основі аналізу статево-вікових пірамід; <i>усвідомлює</i> взаємозв'язок демографічних процесів та рівня соціально-економічного розвитку країни; <i>висловлює судження</i> щодо ефективності економічних, адміністративно-правових та виховних заходів демографічної політики; <i>робить висновки</i> про важливість</p>	<p>Тема 2. Демографічні процеси у світосистемі</p> <p>Динаміка чисельності населення світу. Природні, соціальні, економічні й екологічні чинники та просторові особливості природного руху населення у світі</p> <p>Статеві-вікова, шлюбно-сімейна структура населення. Демографічне старіння населення.</p> <p>Особливості демографічної політики у країнах з різним типом відтворення.</p> <p>Міграції, їх показники, чинники та вплив на відтворення населення і його перерозподіл у світі. Просторові тенденції міграційних процесів.</p> <p>Демографічні чинники розвитку економіки та спеціалізації країн. Демографічні прогнози.</p> <p>Система розселення. Міські агломерації, урбанізація, субурбанізація і джентрифікація.</p>	<p>Практичні роботи:</p> <p>Обчислення показників народжуваності, смертності, природного та механічного приросту населення України за статистичними даними.</p> <p>Дослідження:</p> <p>Уплив старіння населення на місце країни в міжнародному поділі праці.</p> <p>Працемістки виробництва густозаселених регіонів світу.</p> <p>Екологічні та соціальні проблеми густозаселених регіонів України.</p>
--------------	---	---	---

	демографічних прогнозів		
3 год	<p><i>формулює</i> поняття «глобальна економіка», «глобальні ланцюги доданої вартості»;</p> <p><i>називає</i> складові міжнародної науково-технологічної сфери, системи виробництва, міжнародної валютно-фінансова системи, сучасних транспортно-логістичних систем, форми світового ринку;</p> <p><i>наводить приклади</i> міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва;</p> <p><i>розрізняє</i> національні та інтернаціональні форми виробництва;</p> <p><i>характеризує</i> особливості глобальних ланцюгів доданої вартості в металургії, автомобілебудуванні, електронних виробництвах, фармацевтиці, легкій промисловості;</p> <p><i>порівнює</i> економічні вигоди форм участі країни у міжнародній кооперації, ланцюгах доданої вартості;</p> <p><i>установлює</i> домінуючі чинники розвитку і розміщення виробництв у країнах і регіонах;</p> <p><i>визначає</i> роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки;</p> <p><i>уміє</i> знаходити інформацію про сучасний стан окремих виробництв і ринків;</p>	<p>Тема 3. Глобальна економіка</p> <p>Поняття «глобальна економіка».</p> <p>Світовий ринок технологій, патентів і ліцензій, інформаційно-технологічних послуг.</p> <p>Географічність міжнародної спеціалізації та кооперування виробництва. Роль транснаціональних корпорацій та вільних економічних зон у функціонуванні глобальної економіки. Глобальні ланцюги доданої вартості.</p> <p>Світовий ринок інвестицій і фінансів.</p>	<p>Практичні роботи:</p> <p>Позначення на контурній карті (знаками руху) глобальних ланцюгів доданої вартості «видобування алюмінієвої сировини – виробництво глинозему – виробництво первинного алюмінію – споживання алюмінію».</p> <p>Дослідження</p> <p>Світовий ринок патентів: лідери й аутсайтери.</p> <p>Роль транснаціональних компаній у розвитку машинобудівних та хімічних виробництв в Україні</p>

	<p><i>аналізує</i> текстові, картографічні й статистичні матеріали з метою визначення особливостей і закономірностей просторової організації складників світової економіки та місця в ній національних економік і транснаціональних компаній;</p> <p><i>розробляє</i> просторові моделі світового господарства;</p> <p><i>оцінює</i> перспективи включення національних виробників у глобальні ланцюги доданої вартості;</p> <p><i>висловлює судження</i> щодо процесу формування інформаційного суспільства;</p> <p><i>робить висновки</i> щодо змін світових ринків у період глобалізації</p>		
1 год	<p><i>формулює</i> поняття «територіально політична система»;</p> <p><i>наводить приклади</i> застосування різновидів «сили» (економічної, мілітарної, «м'якої») в геополітичних протистояннях;</p> <p><i>розрізняє</i> зовнішню і внутрішню політику, різновиди «сили», територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів;</p> <p><i>усвідомлює</i> взаємозв'язок і політичні взаємодії територій і географічних місць в геопросторі</p>	<p>Тема 4. Політична географія та геополітика</p> <p>Географічні складники політичної географії: географічний простір, території, географічні місця.</p> <p>Територіально-політичні системи національного і наддержавного рівнів. Геополітика, її складові Зовнішня та внутрішня геополітика. Геополітика «сили». Різновиди «сили».</p> <p>Взаємозв'язок між національними та геополітичними інтересами держави.</p>	
Розділ III. Суспільна географія України			

<p>1 год</p>	<p>називає і показує на карті країни-сусіди України; характеризує політико-географічне положення України на глобальному, регіональному, локальному рівнях; вирізняє спільні кордони України з політичними та економічними партнерами, з країнами інших політичних та економічних блоків; визначає проблеми адміністративно-територіального устрою України; висловлює судження щодо впливу політико-географічного положення на економічний розвиток України, її місце в Європі та світі</p>	<p>Тема 1. Українська держава Українська держава і територія держави України. Політико-географічне положення України: глобальне, регіональне, сусідське. Політико-економічна оцінка державного кордону України.</p>	<p>Дослідження: Вплив війни в Україні на «безпекову архітектуру» в Європі.</p>
<p>1 год</p>	<p>знає кількість населення України та особливості її динаміки; називає основні просторові закономірності демографічних процесів і розселення населення в Україні; пояснює особливості демографічної ситуації в країні, урбанізаційних процесів. характеризує природний і механічний рух населення, статево-вікову структуру; уміє знаходити й добирати статистичні матеріали на сайті Державної служби статистики України; аналізує статистичні й картографічні матеріали про населення; розрізняє якість життя у великих і малих, монофункціональних багатфункціональних містах; прогнозує вплив системи розселення на розміщення виробництва та соціальної інфраструктури;</p>	<p>Тема 2. Населення України Відтворення населення: показники та природні, соціальні, економічні чинники народжуваності й смертності, їх просторові відмінності. Міграційні процеси в Україні. Біженці та тим часово переміщені особи.</p>	<p>Практична робота: Аналіз картограм народжуваності, смертності, природного приросту, густоти населення, урбанізації в Україні. Дослідження: Сучасна географія трудової еміграції з України. Соціальні проблеми монофункціональних міст.</p>

	усвідомлює значимість якості трудових ресурсів для економічного зростання країни		
2 год	<p>називає показники суспільно-економічного розвитку держави;</p> <p>знає і розуміє особливості секторальної та територіальної структури економіки, суть глобальної стратегії сталого (збалансованого) розвитку, основні положення стратегії збалансованого розвитку України;</p> <p>пояснює актуальність стратегії збалансованого розвитку для світу й України.</p> <p>аналізує секторальну структуру та регіональні відмінності господарства;</p> <p>характеризує чинники, що зумовили розвиток в Україні окремих виробництв товарів і послуг;</p> <p>визначає сучасні риси національного господарства, місце України на світових товарних ринках, чинники міжнародної спеціалізації країни;</p> <p>використовує поняття «додана вартість», «собівартість», «ефективність», «прибутковість», «конкурентні переваги», «міжнародна кооперація», «попит», «пропозиція», «ринкова ціна» тощо для обґрунтування міжнародної спеціалізації України на світових ринках</p>	<p>Тема 3. Економіка України в міжнародному поділі праці</p> <p>Конкурентні переваги України на світових ринках сільськогосподарської продукції, рудної сировини і металів.</p> <p>Місце України в глобальних ланцюгах доданої вартості виробництва.</p> <p>Місце України на світовому ринку інвестицій і запозичень.</p>	<p>Практична робота</p> <p>Аналіз секторальної структури економіки України.</p> <p>Дослідження</p> <p>Давальницька сировина у швейній індустрії України: позитивні й негативні аспекти для виробників і споживачів.</p> <p>Офшорна розробка програмного забезпечення в Україні: основні центри, компанії.</p> <p>Реалізація планів сталого (збалансованого) розвитку в різних країнах: успіхи і прорахунки</p>

товарів і послуг;
вміє застосовувати тематичні карти та статистичну інформацію для ілюстрації описів, характеристик, висновків;
розробляє схеми ланцюгів доданої вартості;
робить висновки про оптимізацію структури економіки України та її міжнародної спеціалізації;
оцінює територіальну структуру господарства країни за екологічними, соціальними, економічними критеріями;
висловлює власні судження щодо конкурентних переваг і перспектив розвитку окремих виробництв в Україні;
оцінює прояви глобальних викликів в Україні;
критично ставиться до дій, проектів, що нехтують глобальними викликами